

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยโดยได้แบ่งขอบข่ายของเนื้อหาสาระ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 1.1 ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 1.2 ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 1.3 หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย
2. การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.1 ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.2 ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.3 หลักการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม
 - 3.1 การรักษาความสะอาด
 - 3.2 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน
 - 3.3 การป้องกันโรคติดต่อ
 - 3.4 การอนามัยโรงเรียน
 - 3.5 โภชนาการ
 - 3.6 การปฐมพยาบาลเบื้องต้น
 - 3.7 การป้องกันอัคคีภัย
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การจัดการศึกษาปฐมวัย

1. ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 5) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมให้แก่เด็ก

ศตวรรษ ประจักษ์ (2541, หน้า 13) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาแก่เด็กอายุระหว่าง 3 – 6 ปี ซึ่งเป็นวัยที่มีความสำคัญที่ทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือกันในการจัดการศึกษา

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 17) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุแรกเกิดถึงอายุ 6 ปี เป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย ความคิด สติปัญญา สังคมและอารมณ์

นภเนตร ธรรมบวร (2542, หน้า 7) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาการในเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ขวบ การจัดการเด็กในที่นี้รวมถึงการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ (formal group settings) และการจัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ (informal group settings) เพราะการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในอนาคต

เยาวพา เตชะคุปต์ (2542, หน้า 14) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี

วาโร เฟ็งสวัสดิ์ (2542, หน้า 221) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การศึกษาที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาการตามวัยของเด็กทุกด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา

วัฒนา ปุญญฤทธิ์ (2553, หน้า 1) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เด็กแรกเกิดจนถึง 5 ปี ในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาในทุกด้าน

มาสโซเลีย (Massoglia, 1977, p.3) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างไปจากระดับอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้มีชื่อเรียกต่างกันไปหลายชื่อ ซึ่งแต่ละโปรแกรมมีวิธีการและลักษณะในการจัดกิจกรรม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาเด็กในรูปแบบต่าง ๆ กัน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุแรกเกิด จนถึงก่อนประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ การจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้เป็นช่วงระดับอายุที่สำคัญในการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง

2. ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 6) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยศึกษา จะมุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดู เป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการพัฒนาเด็กในด้านการอ่าน

เขียน แต่เป็นการเตรียมเด็กเพื่อความพร้อมในการเรียนสำหรับการศึกษาปฐมวัย มีจุดประสงค์เพื่อจัดการศึกษาเป็นบริการการดูแลและเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการพร้อมกันนั้น ยังเป็นการให้การศึกษ เพื่อส่งเสริมการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อทักษะทางปัญญา และพัฒนาการทุกด้านให้กับเด็กรวมถึงการช่วยเด็กด้อยโอกาส และการให้การศึกษแก่ผู้ปกครองเพื่อการเลี้ยงดูเด็กให้ดี

นภเนตร ธรรมบวร (2542, หน้า 7) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยว่า การที่ครูจะสอนได้ดีนั้นจำเป็นต้องศึกษาเด็ก ยิ่งกว่านั้นงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการทางสมองมนุษย์ยังเน้นความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยโดยเฉพาะในช่วงของปีแรกของชีวิตว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้ และเด็กจำเป็นต้องได้รับการดูแล เอาใจใส่จากพ่อแม่หรือผู้ดูแลตั้งแต่แรกเกิดโดยการให้ความรัก การโอบกอด สัมผัส พุดคุย และเล่นกับเด็กเพื่อให้สมองของเด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ การเข้าใจพัฒนาการของเด็กส่งผลดีต่อครูผู้สอนหลายประการ ผลดีประการหนึ่งคือ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น ยังสามารถวางแผนหลักสูตร การเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น

ภรณ์ คุรุรัตน์, และคนอื่น ๆ (2542, หน้า 12) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ว่า เป็นการจัดการศึกษาอีกทั้งยังเป็นการวางรากฐานเพื่อปูพื้นฐานชีวิตที่ดีเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 4) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นรากฐานของชีวิตมนุษย์และมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเราเป็นอย่างยิ่ง การพัฒนาเด็กปฐมวัยควรเริ่มต้นตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี ซึ่งนักการศึกษาและนักจิตวิทยา มีความคิดเห็นตรงกันว่าพัฒนาเด็กในวัยนี้ เป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับการพัฒนาทางสมองของบุคคลโดยเฉพาะระบบประสาทและเซลล์สมองจะเจริญโตประมาณร้อยละ 70 - 80 ของผู้ใหญ่ และการศึกษาในช่วงวัยนี้เป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กได้เจริญเติบโต เต็มตามศักยภาพ โดยให้การอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือเรียกว่า educare พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 13 (1) กำหนดให้บิดา มารดา หรือ ผู้ปกครองมีสิทธิได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา และบุคลิกภาพ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2547, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ว่า การเริ่มชีวิตของเด็กปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 3 ขวบ เป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการพัฒนาทางสมองซึ่งเจริญเติบโตมากกว่าส่วนอื่น

ของร่างกาย จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาในช่วงปฐมวัยโดยมีแนวคิดสำคัญ 4 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งแนวคิดทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดกระบวนการพัฒนาเด็กที่ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา

สมร ทองดี (2547, หน้า 11 –14) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยสรุปได้ดังนี้ เด็กปฐมวัยเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ และนับเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดช่วงหนึ่ง เพราะเป็นช่วงวัยของการวางรากฐานและเตรียมตัวเพื่อชีวิต ทั้งยังเป็นช่วงระยะที่เกิดการเรียนรู้มากที่สุดในชีวิตด้วย

มาสโซเกลีย (Massoglia,1977, pp.3-4) กล่าวว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยมีส่วนสำคัญที่ได้กำหนดไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1) เป็นการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้านนับตั้งแต่แรกเกิดจนเริ่มเข้าเรียนในระบบโรงเรียน 2) วางพื้นฐานทางสุขภาพอนามัยให้กับเด็กตั้งแต่ต้น รวมทั้งเด็กที่มีข้อบกพร่องต่างๆ 3) สิ่งแวดล้อมทางบ้านควรมีส่วนช่วยให้เด็กเจริญเติบโต และพัฒนาได้ทุกๆ ด้าน 4) พ่อแม่ควรเป็นครูคนแรกที่มีความสำคัญต่อลูก และ 5) อิทธิพลจากทางบ้านมีผลต่อกระบวนการในการพัฒนาเด็ก

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยมุ่งที่จะฝึกความพร้อมให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาและมีพัฒนาการที่ดีเต็มตามศักยภาพและเหมาะสมกับวัย การศึกษาปฐมวัยนับเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญต่อการวางรากฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งยังมีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการศึกษา และการพัฒนาประเทศ

3. หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 23) กล่าวถึงแนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัยควรที่จะต้องคำนึงถึงตัวเด็กแต่ละคนซึ่งมีความสนใจแตกต่างกันจึงควรให้มีกิจกรรมหลายประเภทให้เหมาะสมกับวัย ตรงตามความสามารถและความต้องการของเด็ก และจัดให้มีทั้งกิจกรรมที่让孩子ได้ทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ควรเปิดโอกาส ให้เด็กได้ริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองกิจกรรมที่จัดมีความสมดุล คือ ให้มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่เคลื่อนไหวและสงบ ที่ได้ริเริ่ม และครูริเริ่มระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัยมีการยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็กควรเน้นสื่อของจริงได้มีโอกาสสังเกต สำรวจ ค้นคว้า ทดลองแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นๆ และผู้ใหญ่ การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปแบบของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 22-23) กล่าวว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก ตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ขวบ ได้กำหนดขึ้น ที่บ้าน ศูนย์บริการหรือโรงเรียนก็ได้ โดยรูปแบบของการจัดนี้ จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ จัดที่บ้าน (home-based programs) หมายถึง การจัดบริการการดูแลที่ทำขึ้นที่บ้าน กับอีกลักษณะหนึ่งคือ จัดที่สถานบริการ (center-based programs) เป็นบริการเด็กกลุ่มใหญ่ ซึ่งในการจัดบริการจำแนกตามอายุได้ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มเด็กทารก (อายุ 2 ขวบแรก) 2) กลุ่มเด็กเล็ก (อายุ 2-4 ขวบ) และ 3) กลุ่มเด็กอนุบาลและประถมต้น (อายุ 5-8 ขวบ) ด้วยลักษณะความแตกต่างของกลุ่มเด็ก ทำให้สถานบริการและโรงเรียนมีความแตกต่างกัน เพื่อให้สอดคล้องกับเด็ก 8 ขวบแรก ที่มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ละขวบปีมีความแตกต่างและก้าวหน้าของพัฒนาการที่ต่างกันมาก ด้วยเหตุนี้ทำให้การดูแล การเลี้ยงดูการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แต่ละวัยต่างกัน เป็นเหตุให้มีรูปแบบของการจัดสถานบริการแตกต่างตามวัยของเด็กด้วย ซึ่งอาจจำแนกเป็นกลุ่มได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สถานที่ที่รับดูแลและเลี้ยงเด็กเล็ก (nursery) เป็นบริการดูแลเด็กจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ศูนย์ดูแลเด็ก (child care centers) เป็นสถานที่รับดูแลเด็กเพื่อการช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ที่ต้องทำงานกลางวัน โดยศูนย์จะเน้นการเลี้ยงดูแก่เด็กมากกว่าการให้การศึกษา วัยของเด็กที่รับดูแลอาจเริ่มตั้งแต่วัยทารกเป็นต้นไป หรือรับเฉพาะเด็กเล็ก บริการอาจจัดให้เฉพาะกลางวัน เรียกว่า ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน (day-care center) หรือตลอด 24 ชั่วโมง และ 2) บ้านรับเลี้ยงเด็ก (family day care) เป็นครอบครัวที่เปิดบริการรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ รับเด็กประมาณ 7-12 คน อาจเป็นลูกญาติ ลูกเพื่อน ลูกเพื่อนบ้าน โดยเลี้ยงไปควบคู่กับลูกตนเอง การดูแลให้การกินอยู่ตามปกติสบาย ๆ การรับดูแลอาจดูแลทั้งวัน หรือดูแลเป็นชั่วโมงเฉพาะช่วงที่ผู้ปกครองไปธุระก็มีบ้าง

กลุ่มที่ 2 โรงเรียนเตรียมก่อนเข้าอนุบาลเป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนการเตรียมเด็กในการเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาล จำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) โรงเรียนเด็กเล็ก (nursery school) เป็นโรงเรียนที่พัฒนามาจากศูนย์ดูแลเด็ก การจัดบริการเน้นการดูแลแก่เด็กทั้งร่างกาย จิตใจอารมณ์และสังคม และการมีสุขภาพดี จัดสำหรับเด็กอายุ 2-4 ขวบ บางแห่งอาจรับอายุต่ำกว่า 2 ขวบ เปิดรับเลี้ยงตั้งแต่ครึ่งวันถึงเต็มวัน เด็กจะได้เล่นและมีการเรียนไปพร้อม ๆ กัน เป้าหมายของการดูแลอยู่ที่การพัฒนาสังคมและสติปัญญาสำหรับเด็ก เราจึงเรียกโรงเรียนลักษณะนี้ว่า โรงเรียนเด็กเล็กหรือศูนย์พัฒนาเด็ก และ 2) โรงเรียน เตรียมอนุบาล (prekindergarten) ลักษณะเหมือนโรงเรียนเด็กเล็ก แต่เน้นการเตรียมตัวเด็กเพื่อเข้าเรียนชั้นอนุบาล รับเด็กอายุ 3 1/2 - 5 ขวบ

กลุ่มที่ 3 โรงเรียนอนุบาล เป็นบริการจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมเด็กเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา รับ ตั้งแต่อายุ 3-6 ขวบ มี 3 ชั้นเรียน คือ อนุบาล 1 อนุบาล 2 และอนุบาล

3 เป็นการจัดการศึกษาที่รัฐและเอกชนจัดทำขึ้นไม่นับเป็นการศึกษาภาคบังคับ สำหรับอเมริกา โรงเรียนอนุบาลเป็นการศึกษาสำหรับเด็ก อายุ 5-6 ปี กลุ่มที่ 4 โรงเรียนเตรียมชั้น ป.1 (Pre-first grade หรือ junior first grade) เป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นสำหรับเด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนชั้นอนุบาล ได้เข้าเรียนเพื่อปรับตัวเองก่อนขึ้นชั้นเรียนประถมปีที่ 1 เปิดรับเด็กอายุ 6-7 ปี สำหรับประเทศไทยรู้จักกันในนาม ชั้น ป. เตรียม หรือ เตรียมชั้นประถมปีที่ 1 กลุ่มที่ 5 โรงเรียนสำหรับเด็กป่วย (hospital school) โรงพยาบาลบางแห่งจะจัดโรงเรียนในโรงพยาบาลสำหรับเด็กเพื่อได้ศึกษาเล่าเรียน หรือทบทวนบทเรียนขณะอยู่โรงพยาบาลสำหรับเด็กปฐมวัยจะจัดเป็นห้องเล่น (play room) เป็นห้องที่จัดเตรียมให้ประโยชน์สำหรับการศึกษาของเด็ก เด็กได้มาเล่นและเรียนรู้ที่ห้องเล่นนี้ แต่บางครั้งผู้จัดอาจต้องไปบริการถึงเตียงหรือห้องเด็กป่วย ซึ่งจะใช้ในกรณีที่เด็กป่วยไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ โรงพยาบาลเด็กเป็นโรงพยาบาลหนึ่งที่มีการจัดห้องเล่น และการบริการเครื่องเล่นที่เตียงโดยผู้สอนเป็นทั้งครูและพยาบาล

เยาวพา เตชะคุปต์ (2542, หน้า 15) กล่าวถึงแนวในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในทศวรรษหน้าไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1) มีการจัดการเรียนรู้แบบหน่วยการสอน โดยไม่มีการแยกเป็นรายวิชาโดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนทุก ๆ ด้านเป็นสิ่งสำคัญ โดยเน้นการเล่นเป็นหัวใจของการเรียนรู้ 2) มีการพัฒนานำเอานวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัยมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมและเลือกประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้กับเด็ก 3) มีการจัดกิจกรรมการเล่นแบบต่างๆบรรจุไว้ในกิจกรรมประจำวันเพราะการเล่นเป็นหัวใจของการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ซึ่งนำไปสู่การคิดแก้ปัญหาและการสร้างสิ่งต่างๆ อีกด้วย 4) กิจกรรมที่จัดควรเน้นการปฏิบัติจริง เช่น การทำอาหาร ไปทัศนศึกษา และ 5) ให้เด็กเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และตั้งเป้าหมาย ฝึกสร้างให้คิด กล้าคิด กล้าทำ การคิดริเริ่มและพัฒนาการเป็นตัวของตัวเอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 7-8) กล่าวว่า หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย การจัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฉบับนี้ ยึดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย 6 ประการ ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับต้องมีความหมายกับตัวเด็ก เป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษได้พัฒนา รวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาของเด็ก พัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขในปัจจุบัน มิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตข้างหน้าเท่านั้น

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ในที่ที่สะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่น

ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัย ให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่น เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ดังนั้น สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนจึงเป็นเสมือนหนึ่งสังคมที่มีคุณค่าสำหรับเด็ก แต่ละคนจะเรียนรู้และสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในสังคมเห็นความสำคัญของการอบรม เลี้ยงดูและให้การศึกษากับเด็กปฐมวัย

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมาก ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ออกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อมประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่ผู้สอนและเด็กมีส่วนร่วมที่จะริเริ่มทั้ง 2 ฝ่าย โดยผู้สอนจะเป็นผู้สนับสนุน ชี้แนะ และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ส่วนเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำ เรียนรู้ และค้นพบด้วยตนเอง ดังนั้นผู้สอนจะต้องยอมรับเห็นคุณค่า รู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบก่อน เพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุงใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะกับเด็ก

4. การบูรณาการการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่าหนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้น เป็นหน้าที่ของผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรมหลากหลายทักษะหลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินเด็กระดับปฐมวัยยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการ จากข้อมูลเชิงบรรยาย จากการรวบรวมผลงาน การแสดงออกในสภาพที่เป็นจริง ข้อมูลจากครอบครัวของเด็ก ตลอดจนการที่เด็กประเมินตนเองหรือผลงานสามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการจะช่วยผู้สอนในการวางแผนการจัดกิจกรรมชี้ให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน ใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็กและขณะเดียวกันยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยนี้ได้อีกด้วย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมา ผู้สอน พ่อแม่ และผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กต้องยอมรับและ

ร่วมมือกันรับผิดชอบหรือถือเป็นหุ้นส่วนที่จะต้องช่วยกันพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน ดังนั้นผู้สอนจึงมีใช้จะแลกเปลี่ยนความรู้กับพ่อแม่ ผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเท่านั้น แต่จะต้องให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหลักสูตรตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงหลักการจัดที่เหมาะสมกับวัยเด็ก

ดักเกอร์ (Decker, 1992, p. 7) กล่าวว่า โรงเรียนปฐมวัยเป็นโรงเรียนที่เตรียมเด็กสำหรับสังคมใหม่ตามที่ต้องการโดยมีจุดประสงค์เพื่อฝึกเด็กในการทำงานและเป็นสถานที่ที่ให้ความสุขแก่เด็กซึ่งเด็กจะเรียนรู้ด้วยเหตุผลไม่ใช่การเรียนรู้จากการบังคับ โรงเรียนปฐมวัยจะต้องกำหนดนิสัยใจคอที่จะต้องปฏิบัติไปสู่นิสัยที่ดีงาม หลักสูตรปฐมวัยสำหรับเด็ก 3-6 ขวบ จะประกอบด้วย การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การเรียนรู้ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ การร้องรำทำเพลงและหลักการทางจริยธรรมเด็กจะเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยการเล่นสิ่งของ การท่องเที่ยวไปในทุ่งนาและป่าเขาลำเนาไพรใกล้ ๆ โรงเรียน การเล่นเกมต่างๆ การเรียนการสอนจะยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

สรุปได้ว่า หลักการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ อย่างเหมาะสมกับอายุ วัย ความสามารถของเด็ก เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาซึ่งประกอบไปด้วย 4 แนวคิด คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก 2) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก และ 4) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม โดยผู้สอนจะต้องมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

1. ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ขวัญจิรา ภูสังข์, และคนอื่น ๆ (2543, หน้า 49) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การจัดอาคาร สถานที่ บริเวณโรงเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ใช้เป็นที่จัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน

ทัศนาก้าวพลอย (2544, หน้า 197) การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การจัดทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

เบญญา แสงมะลิ (2545, หน้า 228) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับสถานที่ที่จัดให้เด็กอยู่ร่วมกันและทำ

กิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นสุข สะดวก สนุก สบายและปลอดภัย สภาพแวดล้อมจะมีทั้งสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

พินิจ คชภักดี (2548, หน้า 57) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การจัดการทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย ไม่ว่าจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2548, หน้า 7) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การจัดและดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโรงเรียนปฐมวัยศึกษาที่แวดล้อมตัวเด็ก ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการเรียนรู้ของเด็ก

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดและดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างที่ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ปฐมวัยทั้งภายในห้องเรียน ภายนอกห้องเรียน เพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ได้รับประสบการณ์จากการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุข สนุก สบาย สะดวก ปลอดภัย ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

2. ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ทัศนาก้าวพลอย (2544, หน้า 198-199) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยว่า อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสถานศึกษาปฐมวัยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งไปกว่าตัวครูที่จะสร้างความเจริญงอกงามและพัฒนาการทุกด้านให้กับตัวเด็ก อีกทั้งยังมีอิทธิพลเหนือจิตใจและพฤติกรรมตลอดจนมีจิตที่ดีการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้แก่บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปฐมวัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ สภาพแวดล้อมส่วนที่เป็นบุคคล ได้แก่ ครู นักเรียน คนงานภารโรง และสภาพแวดล้อมส่วนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ อาคาร สถานที่ ห้องเรียน สื่อวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์

บุญเยี่ยม จิตรคอน (2547, หน้า 330) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัยว่า สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลและความสำคัญแก่เด็กอย่างยิ่งโดยเฉพาะสำหรับเด็กปฐมวัยสถานที่ให้การศึกษามอบเด็กควรจัดเตรียมทั้งสภาพภายในและภายนอกห้องเรียน สิ่งของเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่าง ๆ ควรมีให้เพียงพอเหมาะสมกับวัยและความสนใจ มีการตกแต่งให้น่าดู จัดวางให้เด็กได้เลือกเล่นอย่างสนุกสนาน เลือกใช้และทดลองอย่างสะดวกสบาย ปลอดภัย สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาจึงควรมีสภาพคล้ายคลึงบ้านของเด็กให้มากที่สุด เพื่อที่เด็กจะได้มีความอบอุ่นความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก ครู และบุคลากรอื่นๆ เป็นอย่างมาก ดังนั้นสถานศึกษาจำเป็นต้อง

จัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องต่อความต้องการของเด็กและบุคลากรตามที่เน้นให้เห็นความสำคัญ

พินิจ คชภักดี (2548, หน้า 57) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยทำให้ภาวะของสมองเหมาะสมสำหรับการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยและการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัยควรมีความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัยให้มีความพร้อมต่อความต้องการของเด็ก เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สมองของเด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพต่อไป

3. หลักการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 17) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ได้แก่ บริเวณนอกห้องเรียน และสนามเด็กเล่น มีความสำคัญเช่นเดียวกับสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ควรจัด 4 ประการ ดังนี้ 1) การจัดบริเวณนอกห้องเรียนควรจัดให้มีที่ร่มที่โล่งแจ้ง มีการจัดแบ่งพื้นที่สำหรับให้เด็กระดับปฐมวัยเล่น โดยแยกจากสนามเด็กเล่นของเด็กระดับประถมศึกษาโดยคำนึงถึงความปลอดภัยและประโยชน์ของการใช้สอย 2) การจัดสนามเด็กเล่น ควรจัดให้มีพื้นผิวหลายประเภท เช่น มีทั้งดินทราย หญ้า หากมีพื้นที่ให้มีทั้งเนินและที่ราบ มีที่สำหรับเล่นของเล่นที่มีล้อเลื่อน ที่สำหรับเล่นทราย เล่นน้ำ และที่สำหรับขุด มีเครื่องมือเล่นประเภทปืนป่าย ทรงตัว ฯลฯ และมีขอบเขตเป็นสัดส่วน 3) อุปกรณ์ของเล่นและเครื่องเล่นต่างๆ ภายในสนามหญ้า ต้องเหมาะสมกับเด็กในวัยนี้ ต้องมีความแข็งแรง ทนทาน ได้รับการดูแลให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดีและมีความปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา และ 4) ห้องน้ำ ห้องส้วม ที่สะอาดถูกสุขลักษณะเหมาะสมกับวัย สะดวกแก่การใช้ อาจอยู่ในห้องเรียนหรือในอาคาร

เยาวพา เตชะคุปต์ (2542, หน้า 18 - 19) ได้เสนอหลักการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สำหรับเด็กปฐมวัยเอาไว้ 14 รายการ ดังนี้ 1) เนื้อที่ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนควรมีบริเวณกว้างขวางพอเพียงที่เด็กจะแสวงหา ค้นคว้าทดลองสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ 2) การจัดห้องเรียนควรให้มีเนื้อที่พอเพียงที่เด็กจะเคลื่อนไหวได้อย่างมีอิสระและปลอดภัย 3) วัสดุอุปกรณ์มีมากพอที่จะให้เด็กได้เล่นคนเดียว เล่นคู่ขนานและเล่นเป็นกลุ่ม 4) วัสดุอุปกรณ์ควรมีมากพอที่จะให้เด็กทำงานและเล่น ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่ทำอย่างสนุกสนานและกิจกรรมที่ทำอย่างเจียม ๑ 5) วัสดุอุปกรณ์ ควรสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง 6) วัสดุอุปกรณ์ควรมีความทนทานและคงทนต่อการเล่นของเด็กจำนวนมากๆ 7) วัสดุอุปกรณ์ควรจะสามารถเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ และเมื่อเด็กเลิกเล่นหรือไม่ต้องการใช้แล้วก็ควรมีที่เก็บของเหล่านั้น 8) ถ้าวัสดุอุปกรณ์ที่จัดไว้ไม่พอเพียง ครูควรคิดว่า จะหาอะไรมาทดแทน เพื่อให้การจัดกิจกรรมในการ

เรียนการสอนน่าสนใจ 9) วัสดุอุปกรณ์แต่ละอย่างควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กแต่ละวัย 10) วัสดุอุปกรณ์ที่มี ควรเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางด้านกล้ามเนื้อเล็ก และกล้ามเนื้อใหญ่ของเด็ก 11) วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ควรจัดให้สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถและระดับวุฒิภาวะของเด็ก 12) ควรมีตู้ ช่างสำหรับให้เด็กเก็บเสื้อผ้าและของใช้ส่วนตัว 13) ควรมีห้องน้ำและอ่างล้างมือสะดวกในการใช้สำหรับเด็ก และ 14) ห้องเรียนควรมีอุณหภูมิ แสงสว่าง และการถ่ายเทอากาศพอเหมาะ

เบญจา แสงมะลิ (2545, หน้า 236) ได้เสนอแนะการจัดสภาพห้องเรียนไว้ 2 แบบ ดังนี้ คือ ห้องเรียนปกติ ห้องเรียนอนุบาลประสมค์ ห้องเรียนปกติ สถานศึกษาเด็กปฐมวัยที่มีห้องต่าง ๆ เพียงพอ สามารถจัดห้องนอนเด็กและห้องรับประทานอาหารแยกออกจากห้องเรียนปกติได้ ห้องเรียนเด็กปฐมวัยใช้เป็นที่สำหรับเล่นเรียนและทำงานของเด็ก และเป็นห้องที่กว้างขวางพอสำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ โต๊ะ เก้าอี้ ของเด็กตั้งเป็นหมู่อยู่ส่วนหนึ่งของห้อง เนื้อที่ส่วนที่เหลือใช้สำหรับเล่น เรียนและกิจกรรมอย่างอื่น ฝ้าด้านหนึ่งมีกระดานดำยาวตลอดฝา ควรจัดให้มีมุมตุ๊กตาและเครื่องเล่น มุมธรรมชาติศึกษา มุมศิลปะ เพื่อเด็กจะได้เล่นเอง หรือเล่นด้วยการแนะนำของครู ข้างฝามีภาพที่เหมาะสมกับเด็ก แจกันดอกไม้ตั้งในที่ซึ่งเห็นสมควร ตู้และชั้นที่เก็บเครื่องใช้ของเด็กต้องไม่สูงและลึก เด็กจะได้หยิบของใช้ได้เองและดูแลจัดเก็บให้เรียบร้อยด้วยตนเอง ตู้ที่บสูงสำหรับครูเก็บเครื่องใช้ แบ่งส่วนสำหรับเก็บ ไม้กวาด ถังเล็ก และผ้าเช็ดถู ชั้นหรือโต๊ะเล็กสำหรับวางกาหรือเหยือกน้ำและถ้วย ถังผงใบเล็ก กระบะทราย สิ่งเหล่านี้ควรจะมีอยู่ในห้องด้วย จากการสังเกตสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนพบว่า หน้าต่างอยู่ในระดับสายตาของเด็ก พื้นห้องจะปูด้วยกระเบื้องที่มีสีขาว ภายในห้องมีมุมอยู่ 7 มุมอยู่ด้านข้างของห้อง ซึ่งประกอบไปด้วยมุมบทบาทสมมติ มุมดนตรี มุมบล็อก มุมอ่าน มุมวิทยาศาสตร์ มุมศิลปะและมุมเกมการศึกษา ส่วนพื้นที่ตรงกลางห้องเรียนจัดไว้สำหรับเด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ มีกระดานซึ่งกระดานนั้นจัดตั้งอยู่หน้าห้องเรียนและมีการตั้งไว้ให้อยู่ในระดับสายตาของเด็ก มีโต๊ะและเก้าอี้ขนาดเล็กสำหรับครู ส่วนโต๊ะของเด็กไม่มี เวลาที่ทำการเรียนการสอนครูจะให้เด็กนั่งพื้นเป็นส่วนมาก ภายในห้องเรียนจะมีที่แขวนผลงานของเด็กและมีกล่องเก็บผลงานของเด็กแต่ละคน เพื่อที่ครูและผู้ปกครองจะได้ดูพัฒนาการของเด็ก มีที่แขวนชุดนอนของเด็กซึ่งเอาไว้ให้เด็กเปลี่ยนชุดเวลาที่จะนอนในแต่ละวัน ส่วนแก้วน้ำและแปรงสีฟันจะนำไปไว้หน้าห้องเรียนเพื่อความสะดวกสบายขณะที่เด็กทำภารกิจเรียบร้อยแล้ว เช่น การแปรงฟัน ดื่มน้ำ และดื่มนม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีชั้นวางของขนาดใหญ่ซึ่งอยู่หลังห้อง ซึ่งชั้นวางนั้นจะเป็นที่ที่ไว้สำหรับเก็บที่นอน วางแฟ้มสะสมผลงานของเด็ก วางสื่อเช่น โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่น CD และวางกล่องสื่อซึ่งแยกตามหน่วยการสอนต่างๆ ภายในห้องเรียนก็จะมีไม้กวาด ไม้ถู ถังขยะ และที่ตักเศษผงไว้มุมหลังห้อง ส่วนประตูทางเข้าและทางออกจะเป็นประตูซึ่งทำด้วยกระจก

กรมวิชาการ (2546, หน้า 23) เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยไว้ ดังนี้

หลักสำคัญในการจัดสภาพแวดล้อมต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะดวก เป้าหมายการพัฒนาเด็ก ความเป็นระเบียบ ความเป็นตัวของเด็กเอง ให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นมั่นใจ และมีความสุข ซึ่งอาจจัดแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับการประกอบกิจกรรมตามหลักสูตร 5 ประการ ดังนี้ 1) มีที่แสดงผลงานของเด็ก อาจจัดเป็นแผ่นป้าย หรือที่แขวนผลงาน 2) มีที่เก็บแฟ้มผลงานของเด็ก อาจจัดทำเป็นกล่องหรือจัดใส่แฟ้มรายบุคคล 3) มีที่เก็บเครื่องใช้ส่วนตัวของเด็ก อาจทำเป็นช่องตามจำนวนเด็ก 4) มีที่เก็บเครื่องใช้ของผู้สอน เช่น อุปกรณ์การสอน ของส่วนตัวผู้สอน และ 5) มีป้ายนิเทศตามหน่วยการสอนหรือสิ่งที่เด็กสนใจ พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมและการเคลื่อนไหว ต้องกำหนดให้ชัดเจน ควรมีพื้นที่ที่เด็กสามารถจะทำงานได้ด้วยตนเอง และทำกิจกรรมด้วยกันในกลุ่มเล็ก หรือกลุ่มใหญ่ เด็กสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระจากกิจกรรมหนึ่งไปยังกิจกรรมหนึ่งโดยไม่รบกวนผู้อื่น พื้นที่จัดมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์สามารถจัดได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพของห้องเรียน จัดแยกส่วนที่ใช้เสียงดังและเงียบออกจากกัน เช่น มุมบลิ๊อคอยู่ห่างจากมุมหนังสือ มุมบทบาทสมมติอยู่ติดกับมุมบลิ๊อค มุมวิทยาศาสตร์อยู่ใกล้มุมศิลปะ เป็นต้น ที่สำคัญจะต้องมีของเล่น วัสดุอุปกรณ์ในมุมอย่างเพียงพอต่อการเรียนรู้ของเด็ก การเล่นในมุมเล่นอย่างเสรีมักถูกกำหนดไว้ในตารางกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้โอกาสเด็กเล่นอย่างเสรีประมาณวันละ 60 นาทีการจัดมุมเล่นต่าง ๆ

การจัดประสบการณ์แก่เด็กปฐมวัยนั้น ผู้สอนควรคำนึงถึง สิ่งต่อไปนี้ 1) ในห้องเรียนควรมีมุมเล่นอย่างน้อย 3 – 4 มุม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของห้อง 2) ควรมีการผลัดเปลี่ยนชื่อของเล่นตามมุมบ้าง ตามความสนใจของเด็ก 3) ควรจัดให้มีประสบการณ์ที่เด็กได้เรียนรู้ไปแล้ว ปรากฏอยู่ในมุมเล่นเช่น เด็กเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ผู้สอนอาจจัดให้มีการเลี้ยงหนอน หรือมีผีเสื้อตัวไฟใส่กล่องไว้ให้เด็กดูในมุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์ 4) ควรเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดมุมเล่น ทั้งนี้เพื่อจูงใจให้เด็กรู้สึกเป็นเจ้าของ อยากเรียนรู้ อยากเข้าเล่น และ 5) ควรเสริมสร้างวินัยให้กับเด็ก โดยมีข้อตกลงร่วมกันเมื่อเล่นเสร็จแล้วจะต้องเก็บอุปกรณ์ทุกอย่างเข้าที่ให้เรียบร้อย

นอกเหนือจากการทำท่ายางด้านร่างกายต่าง ๆ แล้ว สภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียนยังควรส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอื่นๆ อีกเช่น การค้นพบ โดยผ่านการพูดคุย การปลูกต้นไม้ การสำรวจโดยผ่านการเล่นน้ำ เล่นทรายการหามุมเงียบๆ สำหรับนั่งพักผ่อนหรืออ่านหนังสือ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก อาจเกิดขึ้นโดยผ่านการทำกิจกรรมศิลปะกลางแจ้งและการเล่นน้ำ เล่นทราย ด้วยเหตุนี้การวางแผนกิจกรรมกลางแจ้งหรือภายนอกชั้นเรียนจึงถือว่ามี ความสำคัญมากสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ใน

ที่ที่สะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่นผ่อนคลายไม่เครียด มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่น เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ดังนั้น สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน จึงเป็นเสมือนหนึ่งสังคมที่มีคุณค่าสำหรับเด็กแต่ละคนจะเรียนรู้และสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในสังคมเห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กระดับปฐมวัย

สมร ทองดี (2547, หน้า 91) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมที่เป็นสถานที่สถานศึกษาปฐมวัยควรมีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. ที่ตั้งโรงเรียนประกอบด้วย 1.1) ที่ตั้งของโรงเรียนต้องไม่ไกลจากชุมชนมากเกินไป การไปมาสะดวก 1.2) มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่อยู่ใกล้แหล่งเสื่อมโทรม ไม่มีเสียง ไม่มีกลิ่น หรือควันรบกวน ทั้งอยู่ไกลจากแหล่งอันตรายต่าง ๆ 1.3) สภาพพื้นที่เหมาะสมสำหรับการก่อสร้างโรงเรียน ที่ดินจะต้องไม่มีหลุมบ่อหรือเอียงลาดชันมาก จนทำการก่อสร้างยาก ชนิดของดินจะต้องมีคุณสมบัติดูดซึมและระบายน้ำได้ดี น้ำไม่ท่วมปลูกต้นไม้ง่าย 1.4) ควรมีสายเมนไฟฟ้า ประปา และท่อระบายน้ำผ่านใกล้เคียง

2. บริเวณ ประกอบด้วย 2.1) โรงเรียนอนุบาลควรมีเนื้อที่กว้างพอสมควร โดยยึดหลักนักเรียน 1 คน ต่อเนื้อที่ 10 ตารางเมตร 2.2) โรงเรียนอนุบาลควรมีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่า 8 ไร่ 2.3) เด็กวัยนี้ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โรงเรียนจึงควรมีสวนสำหรับให้เด็กวิ่งเล่น และจัดกิจกรรมของโรงเรียน โดยถือเกณฑ์เฉลี่ยนักเรียน 1 คน ต่อเนื้อที่สนาม 1 ตารางเมตร พื้นที่สนามราบเรียบไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ ปราศจากสิ่งอันก่อให้เกิดอันตรายแก่เด็ก 2.4) บริเวณโรงเรียนอนุบาลควรจัดตกแต่งให้มีลักษณะร่มรื่น สวยงามมีดอกไม้ประดับและไม้ที่ให้ร่มเงา บริเวณนี้มีได้เป็นสนามซึ่งสูงต่ำตามลักษณะธรรมชาติอยู่แล้ว ควรปรับพื้นผิวให้ราบเรียบแต่ปล่อยสูงต่ำและเนินธรรมชาติไว้ ควรจะมุ่งสำหรับนั่งเล่น หรือพักผ่อนบรรยากาศในโรงเรียนควรมีลักษณะคล้ายบ้าน

3. สนาม โรงเรียนอนุบาล ควรมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 3 ไร่ การจัดสนามควรแบ่งเนื้อที่ออกเป็น 3 ส่วน คือ 3.1) บริเวณที่มีการปูพื้น เช่น ปูแผ่นคอนกรีต ปูอิฐ ฯลฯ ควรมีเนื้อที่ประมาณ 200 ตารางวา 3.2) บริเวณที่ติดตั้งอุปกรณ์ของเด็ก ควรมีเนื้อที่ประมาณ 200 ตารางวา 3.3) บริเวณที่เป็นสนามหญ้า สำหรับเด็กเล่น และจัดกิจกรรมกลางแจ้งควรมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 2 ไร่ 3.4) บริเวณโรงเรียนมีความสะอาดเรียบร้อยมีทางระบายน้ำทิ้งและกำจัดขยะ 3.5) เด็กอนุบาลเป็นเด็กเล็ก ต้องมีการควบคุมดูแลโดยใกล้ชิด ดังนั้นโรงเรียนอนุบาลจึงควรมีรั้วกันเป็นขอบเขตแน่นอน เพื่อความสะอาดในดาดดูแลเต็ดและทรัพย์สินของโรงเรียน

พินิจ คชภักดี (2548, หน้า 57) กล่าวว่า การพิจารณาในการจัดสภาพแวดล้อมประกอบด้วย 8 ด้าน ดังนี้

1. สมอเป็นอวัยวะที่มีความจำเพาะตัว และเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งแวดล้อมต่างๆ จนเกิดเป็นความแตกต่างและหลากหลายของสมอที่สั่งสมมาตลอดชั่วชีวิต

2. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดเมื่อสมอเผชิญกับความเครียดและความรู้สึกผ่อนคลายในปริมาณที่สมดุลกัน คือ การตื่นตัวแบบผ่อนคลาย ถ้าครูจะนำไปปฏิบัติก็ต้องสร้างบรรยากาศของห้องเรียน ไม่ใช่ให้ปลอดภัยเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำให้เกิดประกายของความรูสึกกระหายใคร่รู้

3. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมอกับสิ่งแวดล้อมทำให้ต้องตระหนักว่ายังมีสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์เท่าใด ก็จะทำให้สมอเกิดการเรียนรู้มากขึ้นเท่านั้น

4. สภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์จะส่งผลให้สมอมีการเชื่อมโยงของระบบประสาทเพิ่มขึ้นถึง 25 เปอร์เซ็นต์ ทั้งในช่วงแรกและช่วงหลังของชีวิต ดังนั้นสภาพแวดล้อมของคนเราจึงต้องสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาเพื่อให้เกิดความหลากหลาย

5. การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับการหายใจ เพียงแต่การเรียนรู้ถูกยับยั้ง หรือส่งเสริมด้วยปัจจัยบางอย่างได้

6. การเชื่อมโยงของระบบประสาทขึ้นอยู่กับปัจจัยของสิ่งแวดล้อม นั่นคือ ลักษณะของโรงเรียน กับสิ่งที่พบในชีวิตประจำวันด้วย

7. การควบคุมความเครียด โภชนาการ การออกกำลังกาย และการผ่อนคลาย รวมทั้งการบริหารสุขภาพในรูปแบบอื่นๆ จะต้องเป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมกับการเรียนรู้ด้วย

8. เด็กปกติที่มีอายุเท่ากัน อาจมีอายุทางพัฒนาการของทักษะพื้นฐานแตกต่างกันได้ถึงห้าปี

พรรัก อินทามระ (2548, หน้า 57-59) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย ควรคำนึงถึงหลักการ 6 ประการ ดังนี้

1. การจัดวางวัสดุควรจัดวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้เด็กสามารถใช้หรือทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง โดยวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น และครุภัณฑ์ ที่จัดให้สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลากหลาย เช่น โต๊ะเก้าอี้ ม้านั่ง กระดานขายของ บอร์ดติดผลงาน ตู้เก็บของ ที่แขวนถ้วย ที่แขวนผ้าเช็ดหน้า ที่เก็บเครื่องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม ที่ล้างมือ ประตู หน้าต่าง สื่อ เครื่องเล่น เป็นต้น

2. วัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ควรให้มีขนาดเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

3. การจัดพื้นที่ในห้องเรียนควรจัดให้เหมาะสม เลือกที่ตั้งครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่างๆ และมุมประสบการณ์ โดยคำนึงถึง 3.1) ทิศทางลมเหมาะสม และแสงสว่างเพียงพอต่อการทำกิจกรรม 3.2) มีแสงแดดส่องเหมาะสม ไม่รบกวนสายตาเด็กขณะปฏิบัติกิจกรรม 3.3) สร้าง

บรรยากาศให้ร่มรื่น 3.4) ทุกจุดของห้องควรให้มองเห็นได้โดยรอบ 3.5) จัดวาง/ตั้ง ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ ที่สะดวกต่อการปฏิบัติกิจกรรม

4. สภาพแวดล้อมในห้องควรมีความปลอดภัย ประกอบด้วย 4.1) พื้นห้องควรโล่งกว้าง มีบริเวณนุ่ม มีบริเวณที่ตั้งอุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น 4.2) ตรวจสอบความเรียบร้อยของวัสดุ อุปกรณ์ สื่อและเครื่องเล่นหากชำรุดต้องรีบซ่อมแซมโดยเร็ว 4.3) กำหนดขอบเขตของมุมประสบการณ์ให้เด็กรู้ 4.4) หน้าที่ต่าง ครุภัณฑ์ต่างๆ ไม่ควรทำด้วยกระจก 4.5) ดูแลบริเวณทั่วไปให้ปลอดภัยจากสัตว์ แมลง พืช และสารเคมีที่มีพิษ 4.6) ครุภัณฑ์ โต๊ะ เก้าอี้ ไม่ควรเป็นมุมแหลมที่เป็นอันตราย

5. การจัดแสดงผลงานและการเก็บของ ควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้ 5.1) จัดให้มีที่แสดงผลงานเสนอภาพเขียน หรืองานหัตถกรรมเด็ก ๆ 5.2) จัดที่แสดงให้น่าสนใจและสดชื่น 5.3) ให้เด็กเห็นของแปลกๆ ใหม่ๆ ที่เด็กไม่เคยเห็น 5.4) ส่งเสริมให้เด็ก ๆ รู้จักเลือกสรรว่าจะทำอะไร จัดแสดงอะไร 5.5) กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น 5.6) สอนให้รู้จักจัดของเป็นกลุ่ม และเลือกของออกมาใช้ตามความต้องการ 5.7) สร้างนิสัยในการเก็บของให้เป็นที่เป็นทาง

6. การจัดมุมเสริมทักษะและการพัฒนาเด็ก (มุมประสบการณ์) มุมเสริมทักษะและการพัฒนาการเด็กหรือมุมประสบการณ์ เป็นสถานที่จัดไว้ในห้องเรียนเพื่อให้เด็กได้เล่นสื่อและเครื่องเล่นประเภทต่างๆ โดยมุมเสริมทักษะและการพัฒนาการเด็ก (มุมประสบการณ์) จะมีสื่อและเครื่องเล่นจัดไว้ให้เด็กได้เล่น ซึ่งแต่ละมุมประสบการณ์จะมีลักษณะแตกต่างกัน ภายในห้องเรียนควรจัดมุมประสบการณ์ให้เด็กเล่นอย่างน้อย 5 มุมประสบการณ์ ทั้งนี้ ควรจัดมุมสงบกับมุมที่ส่งเสียงดัง ไว้ห่างกัน มุมที่เด็กต้องใช้สมาธิในการเล่นหรือทำกิจกรรมควรอยู่ใกล้กัน มุมที่เล่นแล้วทำให้เกิดเสียงดังก็ควรอยู่ใกล้กัน เช่น มุมหนังสือกับ มุมเกมการศึกษาอยู่ใกล้กันได้ มุมศิลปะกับมุมบล็อกอยู่ใกล้กัน เป็นต้น มุมที่จัดให้เด็กได้เล่นมี 7 ประเภท ดังต่อไปนี้

6.1 มุมบ้าน มุมร้านค้า มุมวัด มุมหมอ มุมเกษตรกร จัดเพื่อให้เด็กได้เล่นในสิ่งที่ตนชอบเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของบุคคลต่างๆ ในครอบครัว สังคม สิ่งที่จะได้ควบคุมกันมา คือการใช้ภาษา การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน การพัฒนาทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญาสื่ออุปกรณ์ที่จัดในมุมนี้ ได้แก่ เครื่องครัว เครื่องใช้ในบ้าน เช่น สื่อ หมอน กระจก ตุ๊กตา เสื้อผ้าตุ๊กตา เครื่องแบบของคนอาชีพต่างๆ เช่น หมอ ตำรวจ ทหาร เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น กระบุง ตะกร้า ไม้คาน เครื่องมือจับปลา รองเท้า และเสื้อผ้าที่ไม่ใช่แล้ว สำหรับเด็กแสดงบทบาทสมมติ อุปกรณ์เหล่านี้ควรทำชั้นวางหรือจัดวางไว้ในลังไม้ ลังกระดาษ แยกเป็นหมวดหมู่ ไม่ควรใช้ของที่ทำด้วยแก้ว กระเบื้องหรือพลาสติกที่ใช้เป็นอันตรายกับเด็ก

6.2 มุมหนังสือ แม้จะไม่มีการสอนอ่านเขียน สำหรับเด็กระดับปฐมวัยแต่การหาภาพสวยๆ นิทานภาพมาจัดวางไว้ย่อมเป็นสิ่งจูงใจให้แก่เด็กได้มาจับต้องเปิดดู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านไปโดยไม่รู้ตัว สิ่งประกอบสำหรับมุมนี้คือ สื่อ หมอน รูปทรงต่างๆ จะช่วยจูงใจ

ให้เด็กอยากนั่งนอนอ่านในท่วงท่าสบายๆ ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ทั้งที่อ่านไม่ได้แต่ก็จะสนุกสนานเพลิดเพลินกับรูปสวยๆ เหล่านี้

6.3 มุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์เป็นมุมที่เด็กจะศึกษาหาความรู้ด้วยการสังเกตทดลองด้วยตนเอง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ เช่น เครื่องชั่ง ตัวอย่างพืช เปลือกหอย สำลี กระดาษ หินชนิดต่างๆ ฯลฯ นำมาจัดวางไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

6.4 มุมบล็อก บล็อก หมายถึง แท่งไม้หรือวัสดุทดแทนอย่างอื่น เช่น กลองชนิดต่างๆ บล็อกแต่ละชุดอาจมีแบบและจำนวนแตกต่างกัน บางชุดมีขนาดเล็ก มีจำนวนเพียง 20 ชิ้นบางชุดก็มีขนาดใหญ่ จำนวนอาจมากถึงกว่า ร้อยชิ้น บล็อกเหล่านี้อาจทำขึ้นเองได้จากเศษไม้ นำมาตกแต่งให้เป็นรูปทรง ข้อควรระวังคือต้องขัดให้เรียบร้อย ไม่มีเสี้ยนแยกเก็บใส่กล่องหรือลังไว้ ถ้าไม่ต้องการเกิดเสียงรบกวนเวลาเล่นก็หาเสื้อปุรงรับมุมนี้ไว้ พอที่เด็กจะนั่งเล่นได้คราวละ 3-4 คน และควรให้ห่างจากมุมหนังสือที่ต้องการความสงบเงียบ

6.5 มุมเกมการศึกษา พลาสติกสร้างสรรค์ เครื่องเล่นสัมผัส ในมุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องการรับรู้ทางสายตา การคิดหาเหตุผล และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยเกมการศึกษา พลาสติกสร้างสรรค์ กลองหยอดบล็อก ลูกปัด สำหรับร้อยอาจมีแบบร้อยไว้ให้เด็กด้วย

6.6 มุมเครื่องเล่นสัมผัส มุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องการรับรู้ทางสายตา การสังเกต การเปรียบเทียบ การจัดหมวดหมู่ ภาษา การคิดหาเหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยสื่อ เครื่องเล่นต่างๆ เช่น พลาสติกสร้างสรรค์ กลองหยอดบล็อก ลูกปัดสำหรับร้อย

6.7 กระบะทราย กระบะทรายในมุมห้องเรียน จัดไว้เพื่อให้เด็กมีโอกาสตกแต่งกระบะทรายเกี่ยวกับเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก เช่น เรื่องบ้านจัดแบ่งเป็นส่วน ส่วนที่เป็นบ้าน ต้นไม้ รั้ว คน สัตว์เลี้ยง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องไว้ ควรวางกระบะให้อยู่ในระดับที่เด็กจะยืนเล่นได้ และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้ เช่น ถ้วยตวง ขวด ช้อน ตัวสัตว์พลาสติก ต้นไม้จำลอง ฯลฯ เพื่อให้เด็กนำมาจัดตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง

บริเวอ์ (Brewer, 1995, pp.23-25) กล่าวว่า บริเวณพื้นที่ภายนอกควรมีรั้วที่มั่นคง มีพื้นที่ในร่มสำหรับทำกิจกรรมในเวลาฝนตกหรือแดดร้อน พื้นควรประกอบด้วย พื้นผิวหลายแบบ และมีเครื่องเล่นเพื่อให้เด็กพัฒนาร่างกาย นอกจากพื้น ควรจัดเตรียมอุปกรณ์ หรือวัสดุต่าง ๆ ให้เด็กได้ก่อสร้างเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีที่ว่างให้เด็กได้ขุดดิน มีกระบะทราย และอุปกรณ์ทำสวน นอกจากนี้ยังสามารถจัดกิจกรรมการวาดรูป ระบายสีด้วยสีน้ำ โดยจะต้องเตรียมโต๊ะ พู่กัน กระดาษ และสีไว้ด้วย

สรุปได้ว่า หลักการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยประกอบไปด้วยหลัก 7 ประการ ดังนี้ 1) การรักษาความสะอาด 2) การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน 3) การป้องกันโรคติดต่อ 4) การอนามัยโรงเรียน 5) โภชนาการ 6) การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และ 7) การป้องกันอัคคีภัย โดยหลักการจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามวัยและกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม

1. การรักษาความสะอาด

1.1 ความหมายของการรักษาความสะอาด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 22) กล่าวว่า การรักษาความสะอาด หมายถึง การจัดการ ควบคุม ดูแล และปรับปรุงภาวะต่างๆ ของโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องเหมาะสมและอยู่ในสภาพที่ถูกต้องลักษณะ

พันธ์ประภา พูนสิน (2554, ย่อหน้า 2) กล่าวว่า การรักษาความสะอาด หมายถึง บริเวณพื้นห้องและครุภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งสื่อต่างๆ สามารถใช้พื้นห้องเป็นที่อ่านหนังสือ นอนอ่าน หรือทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ชั้นหนังสือ ตู้หนังสือ ตู้บัตรรายการ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องรับโทรทัศน์ หนังสือหรือเอกสารต่างๆ ต้องหมั่นเช็ดถูปิดฝุ่นทุกวันและมีการทำความสะอาดใหญ่ในช่วงปิดเทอม รวมทั้งดูแลปิดกวาดหยากไย่ บริเวณเพดานและมุมต่างๆ ในห้อง และเปิดหน้าต่างให้ถ่ายเทเพื่อให้มีกลิ่นสะอาด ไม่อับชื้น และปราศจากโรค

พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ (2555, ย่อหน้า 1) กล่าวว่า การรักษาความสะอาด หมายถึง การกำจัดสิ่งปนเปื้อน เศษอาหาร ไขมันและสิ่งที่ไม่ต้องการออก

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (2555, หน้า 8) กล่าวว่า การรักษาความสะอาด หมายถึง วิธีการขจัดอินทรีย์สารและสิ่งสกปรกต่างๆ ออกจากอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้การทำความสะอาดเครื่องมือจะต้องทำก่อนการทำลายเชื้อและการทำให้ปราศจากเชื้อ

สรุปได้ว่า การรักษาความสะอาด หมายถึง การจัดการ ดูแล ควบคุม ปรับปรุงสภาวะต่างๆ ภายในบริเวณโรงเรียนให้ถูกต้องลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

1.2 ความสำคัญของการรักษาความสะอาด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 22-23) กล่าวถึงเรื่องการรักษาความสะอาดของโรงเรียนและห้องเรียนในโรงเรียนให้ถูกหลักสุขาภิบาล เป็นเรื่องที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้เป็นทรัพยากรบุคคล ที่มีสุขภาพอนามัยที่ดี และจะเสริมสร้างนิสัยและพฤติกรรมของนักเรียน มีความประหยัด รักความเป็นระเบียบเรียบร้อย โรงเรียนที่ขาดการดูแลรักษาความสะอาด จะทำให้โรงเรียนมีสิ่งแวดล้อมที่ไม่

ดี และมีอิทธิพลต่อจิตใจของเด็กไปในทางลบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องตระหนักและระวังไม่ให้เกิดขึ้น

กรมควบคุมโรค (2548, หน้า 9) กล่าวว่า การทำความสะอาด สามารถช่วยป้องกันและลดการแพร่กระจายเชื้อ เนื่องจากเชื้อโรคไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า และมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้นานหลายชั่วโมง บางชนิดอาจอยู่ได้นานหลายวันหรือเป็นสัปดาห์ ทำให้เด็กมีโอกาสสัมผัสเชื้อมากขึ้น โดยเฉพาะในศูนย์เด็กเล็ก เด็กส่วนใหญ่ชอบนั่ง นอน เล่น คลุกคลีกับเครื่องเล่น พื้น ผืนหนังเป็นประจำ ดังนั้นการทำความสะอาดพื้น ผืนหนังเพดาน ทั้งในและนอกอาคาร รวมทั้งของเล่น ของใช้ส่วนตัวเด็กเป็นสิ่งจำเป็น ในการป้องกันการติดเชื้อและการแพร่กระจายเชื้อ

วัชรวิ ขาวปรีสุทธิ์ (2555, ย่อหน้า 2) กล่าวว่า การรักษาความสะอาดในโรงเรียนนั้น มีความสำคัญโดยให้เด็กมีจิตสำนึกร่วมมือร่วมใจมุ่งให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมจากการฝึกปฏิบัติด้วยวิธีการที่หลากหลายเลียนแบบจากตัวอย่างที่ดี มีพี่คอยแนะนำและสามารถบูรณา-การใช้ในการเรียนการสอน ความสะอาดจะเกิดขึ้นและมีความรับผิดชอบในตัวเอง นำความพึงพอใจสู่สถานศึกษาและชุมชน

สรุปได้ว่า การรักษาความสะอาด มีความสำคัญต่อบรรยากาศในโรงเรียนและห้องเรียน เพราะบรรยากาศที่มีความเหมาะสม สะอาด ถูกสุขลักษณะ ย่อมส่งเสริมต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมสุขภาพที่ดีของทั้งผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียน ดังนั้นการรักษาความสะอาดในบริเวณโรงเรียนทุกจุดพื้นที่จึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็น

1.3 ขอบข่ายของการรักษาความสะอาด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 22-23) กล่าวว่า การรักษาความสะอาดบริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ควรจะต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็ก และเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับนักเรียนและชุมชนในเรื่องการรักษาความสะอาด สิ่งที่ควรปฏิบัติในการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ ดังนี้ 1) จัดให้มีรั้วกันบริเวณโดยรอบโรงเรียน ถ้าเป็นรั้วต้นไม้ควรตัดแต่งให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ สิ่งของเครื่องใช้โรงเรียนจะต้องจัดวางเข้าที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย 2) จัดทำสนามหญ้าบริเวณที่ว่างในโรงเรียนที่มีได้ใช้เป็นถนนและทางเดิน ตัดแต่งต้นหญ้าให้สวยงาม ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ให้ร่มเงา เพื่อให้บริเวณโรงเรียนร่มรื่นและทำให้อากาศในบริเวณโรงเรียนสะอาดสดชื่นขึ้น 3) พื้นที่บริเวณโรงเรียนไม่ควรปล่อยให้เฉอะแฉะ ถ้าเป็นที่ลุ่มเป็นหลุมเป็นบ่อต้องปรับถมให้เรียบร้อย 4) จัดให้มีระบบระบายน้ำทิ้งและน้ำฝนที่ถูกต้องหลักสุขาภิบาล เพื่อป้องกันมิให้น้ำท่วมขังในบริเวณโรงเรียน 5) เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆของโรงเรียน เช่น จอบ มีด เสียม เมื่อใช้แล้วควรเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย ไม่ควรทิ้งไว้โดยไม่เป็นที่เป็นทาง และ 6) มีการดูแลรักษา

ความสะอาดสนามหญ้าและบริเวณโดยรอบโรงเรียน โดยหมั่นตัดกวาดเก็บเศษกระดาษ ใบไม้ เศษไม้ และเศษสิ่งของต่างๆ ใส่ในถังเก็บขยะมูลฝอย เพื่อนำไปกำจัดทุกวัน

วัชรวิ ขาวบริสุทธิ์ (2555, ย่อหน้า 3) กล่าวว่า แนวปฏิบัติเพื่อการรักษาความสะอาด ประกอบด้วยหลัก 4 ประการ ดังนี้ 1) สร้างจิตสำนึกโดยฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบ รักษาความสะอาด มีระเบียบวินัย 2) ฝึกปฏิบัติโดยใช้ขยะเป็นบู้ย วิธีเก็บโดยใช้ไม้เสียบ ใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดถูพื้น ใช้ไม้กวาดกวาดทุกซอกทุกมุม ใช้เทียนไขผสมน้ำมันถูพื้น ใช้ผ้าสะอาดเช็ดถู 3) ประสานใจโดยทำเป็นตัวอย่าง พี่ปกครองน้อง บุรณาการการสอนในวิชาต่างๆ โดยใช้ของ เป็นสื่อปฏิบัติตามข้อตกลง และ 4) ผลสำเร็จ เด็กมีความรับผิดชอบในตนเอง เกิดคุณธรรม จริยธรรม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

โรงเรียนเลิศหล้า (2556, ย่อหน้า 1) กล่าวว่า การทำความสะอาดห้องเรียน ห้องประกอบ โรงเรียนจัดให้ห้องเรียนมีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และดึงดูดความสนใจของผู้เรียน โดยการตกแต่งด้วยสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่หลากหลาย จัดวางและการปรับเปลี่ยนรูปแบบ หมุนเวียนกันอยู่อย่างต่อเนื่อง คุณครูประจำชั้นจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักให้การดูแลความสะอาดภายในห้องเรียน หลังเสร็จสิ้นจากภารกิจการสอนประจำวันแล้ว ก่อนที่จะเดินทางกลับบ้านคุณครูจะต้องทำความสะอาดห้องเรียน สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน รวมถึงโต๊ะเก้าอี้ของนักเรียนเป็นประจำทุกวัน ในบางระดับชั้นคุณครูอาจ มอบหมายให้นักเรียนเข้ามา มีส่วนร่วมในการทำความสะอาด สิ่งของเครื่องใช้ของตนเอง และสื่ออุปกรณ์การเรียนต่างๆ ภายในห้องเรียนอีกด้วย โดยมีหัวหน้าฝ่ายและผู้ช่วยผู้อำนวยการคอยกำกับดูแลและตรวจสอบความเรียบร้อยเป็นประจำทุกวัน จึงสามารถมั่นใจได้ว่านักเรียนของเราจะได้เรียนในห้องที่มีบรรยากาศเหมาะสมกับการเรียนรู้และมีความสะอาด ปลอดภัย

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p.265) กล่าวว่า ห้องเรียนของเด็กปฐมวัยควรมีการดูแลรักษาความสะอาดเป็นประจำ ทุกวัน วัสดุอุปกรณ์ ประกอบการสอนควรมีการทำความสะอาดเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ ห้องน้ำและโถส้วมควรมีเพียงพอกับจำนวนเด็ก ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กในการล้างมือก่อนรับประทานอาหารและ หลังการเข้าห้องน้ำ

สรุปได้ว่า การรักษาความสะอาด หมายถึง การจัดการ ดูแล ควบคุม ปรับปรุงสภาวะต่างๆ ภายในบริเวณโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) จัดวางถึง ขยะเพียงพอและจัดวางไว้ตามบริเวณโรงเรียน 2) กำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล รวมทั้งทำความสะอาดถึงขยะเป็นประจำทุกวัน 3) มีมุมเก็บเครื่องใช้ส่วนตัวของนักเรียน เช่น แก้วน้ำ แปรงสีฟัน หรือ ผ้าเช็ดหน้า อย่างถูกสุขลักษณะ 4) มีการทำความสะอาดสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย เช่น ห้องเรียน โรงอาหารและห้องน้ำ ให้สะอาดพร้อมใช้งานอยู่ตลอดเวลา 5) จัดภาชนะใส่เศษ

อาหารและสถานที่กำจัดสิ่งปฏิกูลอย่างถูกต้องตามหลักสุขอนามัย 6) ห้องสุขาเหมาะสมกับการใช้ของเด็กปฐมวัย สะอาดและถูกสุขลักษณะ 7) สร้างจิตสำนึกโดยฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบรักษาความสะอาด และมีระเบียบวินัย 8) จัดให้มีระบบระบายน้ำทิ้งและน้ำฝนที่ถูกหลักสุขาภิบาล 9) ดูแลรักษาความสะอาดสนามหญ้าและบริเวณโดยรอบโรงเรียน และ 10) จัดให้มีรั้วกั้นบริเวณโดยรอบโรงเรียน

2. การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

2.1 ความหมายของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

วีณา กวีสุมบูรณ์ (2542, หน้า 7) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยทำให้ภาวะของสมองเหมาะสมสำหรับการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2545, หน้า 5) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การดูแลสนับสนุนและอำนวยความสะดวกของครูในการจัดกิจกรรมให้เด็กได้สร้างความรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน กับครู และสิ่งแวดล้อม

พินิจ คชภักดี (2548, หน้า 37) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากทั้งการวิจัยและการวิเคราะห์ของวงการวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสมองและการเรียนรู้ของเด็ก มีประเด็นที่เด่นชัดว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยทำให้ภาวะของสมองเหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ ประเด็นสำคัญที่ได้ประมวลมาจากบทความต่างๆ

วีณา นนทพันธุ์วาท (2551, หน้า 17) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพื่อช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยสร้างความสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยสร้างเสริมความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน

ศศิธร ชันดิทรากุล (2551, หน้า 3) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และช่วยสร้างความสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยให้กับนักเรียน

วอลเบอรี (Wallbery, 1989, p. 533) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง ถ้ามองกันให้แคบลงในระดับห้องเรียน สภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา ก็คือ บรรยากาศของชั้นเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนกลุ่มของสังคมที่มีอิทธิพลต่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้นั่นเอง

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p. 265) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง ผลรวมระหว่างวัตถุและบุคคลที่เข้าร่วมกันสร้างสรรค์เนื้อที่ให้เด็กและ ผู้ใหญ่ได้เล่นและทำงานร่วมกัน รวมทั้งมวลประสบการณ์ บรรยากาศความรู้สึกลึก

การติดต่อสื่อสารกัน และเป็นภาพของการจัดสภาพแวดล้อมของกิจกรรมที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง กันตลอดวัน ทั้งนี้ เป้าหมายของการจัดสภาพแวดล้อมนั้น จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเด็กที่ได้กำหนดขึ้น

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การปรับปรุง จัด สร้าง และดำเนินการบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ และมีความเหมาะสมตามหลักวิธี เพื่อเอื้อความสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

2.2 ความสำคัญของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2540, หน้า 3) ได้ค้นพบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ที่ครูให้ความเอื้ออาทรต่อนักเรียน ที่นักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์ฉันมิตรต่อกันที่มีระเบียบ มีความสะอาด เหล่านี้เป็นบรรยากาศที่นักเรียนต้องการ ทำให้นักเรียนมีความสุขที่ได้มาโรงเรียนและในการเรียนร่วมกับเพื่อนๆ ถ้าครูผู้สอนสามารถสร้างความรู้สึกลึกซึ้งให้เกิดขึ้นต่อนักเรียนได้ ก็นับว่าครูได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนของประเทศชาติให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม โดยแท้จริง ดังนั้น การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งประมวลได้ ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เช่น ห้องเรียนที่ไม่คับแคบจนเกินไป ทำให้นักเรียนเกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรม
2. ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาด ที่จัดโต๊ะเก้าอี้ไว้อย่างเป็นระเบียบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน นักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ไว้โดยไม่รู้ตัว
3. ช่วยส่งเสริมสภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น มีแสงสว่างที่เหมาะสม มีที่นั่งไม่ไกลกระดานดำมากเกินไป มีขนาดโต๊ะและเก้าอี้ที่เหมาะสมกับวัย รูปร่างของนักเรียนนักศึกษา
4. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสนใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดมุมวิชาการต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ การตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานของนักเรียน
5. ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น การฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฝึกให้มีอัธยาศัยไมตรีในการอยู่ร่วมกัน
6. ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียน เพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจนักเรียน ให้ความเมตตาเอื้ออาทรต่อนักเรียน และนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันกล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจะช่วยส่งเสริมและสร้างเสริมผู้เรียนในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสุข รักการเรียน และเป็นคนใฝ่เรียนใฝ่รู้ในที่สุด

ชยอนันต์ สมุทวณิช (2543, หน้า 16-17) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ควรเริ่มต้นจากสิ่งใกล้ตัวผู้เรียนมากที่สุด คือความรู้สึกภายใน ทั้งนี้จะต้องไม่มีบรรยากาศของความกลัว ความหวาดระแวง ความดูหมิ่นเหยียดหยาม ตีเตียน บรรยากาศของการเรียนรู้ที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญจะต้องให้อิสระภาพแก่ผู้เรียน

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2545, หน้า 5) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศที่เหมาะสมจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็ก เพราะการเรียนรู้ท่ามกลางบรรยากาศที่มีความสุข ผู้เรียนจะเกิดความรู้สึกผ่อนคลายไม่กดดัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศที่เหมาะสมจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็ก ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน และยังช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียนได้ด้วย

2.3 ขอบข่ายของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

พรรณิ ชูทัย (2538, หน้า 261-263) กล่าวถึงบรรยากาศในชั้นเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสอน จัดแบ่งได้ 6 ลักษณะ สรุปได้ ดังนี้

1. บรรยากาศที่ท้าทาย (challenge) เป็นบรรยากาศที่ครูกระตุ้นให้กำลังใจนักเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและพยายามทำงานให้สำเร็จ

2. บรรยากาศที่มีอิสระ (freedom) เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีโอกาสได้คิด ได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่า รวมถึงโอกาสที่จะทำผิดด้วย โดยปราศจากความกลัวและวิตกกังวล บรรยากาศเช่นนี้จะส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจโดยไม่รู้สึกตึงเครียด

3. บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ (respect) เป็นบรรยากาศที่ครูรู้สึกว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่า และสามารถเรียนได้ อันส่งผลให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดความยอมรับนับถือตนเอง

4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (warmth) เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ครูมีความเข้าใจนักเรียน เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ จะทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจ รักครู รักโรงเรียน และรักการมาเรียน

5. บรรยากาศแห่งการควบคุม (control) การควบคุมในที่นี้ หมายถึง การฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มิใช่การควบคุม ไม่ให้มีอิสระ ครูต้องมีเทคนิคในการปกครองชั้นเรียน และฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ของตนเองอย่างมีขอบเขต

6. บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (success) เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในงานที่ทำ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ผู้สอนจึงควรพูดถึงสิ่งที่ผู้เรียนประสบความสำเร็จให้มากกว่าการพูดถึงความล้มเหลว เพราะการที่คนเราคำนึงถึงแต่สิ่งที่ล้มเหลว

เยาวภา เตชะคุปต์ (2542, หน้า 129) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย ควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1. การจัดวางวัสดุควร จัดวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้เด็กสามารถใช้หรือทำกิจกรรมได้สะดวกด้วยตนเอง โดย วัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น และครุภัณฑ์ ที่จัดให้สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลากหลาย เช่น โต้ะ แก้ว ไม้ขีด กระจก ขยายของ บอร์ดติดผลงาน ตู้เก็บของ ที่แขวนถ้วย ที่แขวนผ้าเช็ดหน้า เป็นต้น

2. วัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ควรให้มีขนาดเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

3. การจัดพื้นที่ในห้องเรียนควรจัดให้เหมาะสม เลือกที่ตั้งครุภัณฑ์ อุปกรณ์ ต่างๆ และมุมประสบการณ์ โดยคำนึงถึง 3.1) ทิศทางลมเหมาะสม และแสงสว่างเพียงพอต่อการทำกิจกรรม 3.2) มีแสงแดดส่องเหมาะสม ไม่รบกวนสายตาเด็กขณะปฏิบัติกิจกรรม 3.3) สร้างบรรยากาศให้ร่มรื่น 3.4) ทุกจุดของห้องควรให้มองเห็นได้โดยรอบ และ 3.5) จัดวาง/ตั้งครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ ที่สะดวกต่อการปฏิบัติกิจกรรม

4. สภาพแวดล้อมในห้องควรมีความปลอดภัย โดย 4.1) พื้นห้องควรโล่งกว้าง มีบริเวณนุ่ม มีบริเวณที่ตั้งอุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น 4.2) ตรวจสอบความเรียบร้อยของวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ และเครื่องเล่นหากชำรุดต้องรีบซ่อมแซมโดยเร็ว 4.3) กำหนดขอบเขตของมุมประสบการณ์ให้เด็กรู้ 4.4) หน้าที่ต่าง ครุภัณฑ์ต่างๆ ไม่ควรทำด้วยกระจก 4.5) ดูแลบริเวณทั่วไปให้ปลอดภัยจากสัตว์ แมลง พืช และสารเคมีที่มีพิษ 4.6) ครุภัณฑ์ โต้ะ แก้ว ไม่ควรเป็นมุมแหลมที่เป็น

5. อันตรายการจัดแสดงผลงานและการเก็บของ ควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้ 5.1) จัดให้มีที่แสดงผลงานเสนอภาพเขียน หรืองานหัตถกรรมเด็ก ๆ 5.2) จัดที่แสดงให้น่าสนใจและสดชื่น 5.3) ให้เด็กเห็นของแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่เด็กไม่เคยเห็น 5.4) ส่งเสริมให้เด็ก ๆ รู้จักเลือกสรรว่าจะทำอะไร จัดแสดงอะไร 5.5) กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น 5.6) สอนให้รู้จักจัดของเป็นกลุ่ม และเลือกของออกมาใช้ตามความต้องการ และ 5.7) สร้างนิสัยในการเก็บของให้เป็นที่เป็นทาง

6. การจัดมุมเสริมทักษะ และการพัฒนาเด็ก (มุมประสบการณ์) เป็นสถานที่จัดไว้ในห้องเรียนเพื่อให้เด็กได้เล่นสื่อและเครื่องเล่นประเภทต่างๆ โดยมุมเสริมทักษะและการ

พัฒนาการเด็ก (มุมประสบการณ์) จะมีสื่อและเครื่องเล่นจัดไว้ให้เด็กได้เล่น ซึ่งแต่ละมุม ประสบการณ์จะมีลักษณะแตกต่างกัน ภายในห้องเรียนควรจัดมุมประสบการณ์ให้เด็กเล่นอย่างน้อย 5 มุมประสบการณ์ ดังต่อไปนี้

6.1 มุมบ้าน มุมร้านค้า มุมวัด มุมหมอ มุมเกษตรกร ฯลฯ จัดเพื่อให้เด็กได้เล่นในสิ่งที่ตนชอบ เรียนรู้บทบาทหน้าที่ของบุคคลต่างๆ ในครอบครัว สังคม สิ่งที่จะได้ควบคู่กันมา คือ การใช้ภาษา การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน การพัฒนาทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญา สื่ออุปกรณ์ที่จัดในมุมนี้ ได้แก่ เครื่องครัว เครื่องใช้ในบ้าน เช่น เสื้อ หมอน กระจก ตุ๊กตา เสื้อผ้าตุ๊กตา เครื่องแบบของคนอาชีพต่างๆ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น กระบุง ตะกร้า ไม้คาน และเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้ว สำหรับเด็กแสดงบทบาทสมมติ อุปกรณ์เหล่านี้ควรทำชั้นวางหรือจัดวางไว้ในลังไม้ ลังกระดาษ แยกเป็นหมวดหมู่

6.2 มุมหนังสือ แม้จะไม่มีการสอนอ่านเขียน สำหรับเด็กระดับปฐมวัย แต่การหาภาพสวยๆ นิทานภาพมาจัดวางไว้ ย่อมเป็นสิ่งจูงใจให้แก่เด็กได้มาจับต้องเปิดดู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านไปโดยไม่รู้ตัว สิ่งประกอบสำหรับมุมนี้ คือ เสื้อ หมอน รูปทรงต่าง ๆ จะช่วยจูงใจให้เด็กอยากนั่งนอนอ่านในท่วงท่าสบายๆ

6.3 มุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์ เป็นมุมที่เด็กจะศึกษาหาความรู้ด้วยการสังเกตทดลองด้วยตนเอง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ เช่น เครื่องชั่ง ตัวอย่างพืช เปลือกหอย สาลี กระดาษ นำมาจัดวางไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

6.4 มุมบล็อก บล็อก หมายถึง แท่งไม้หรือวัสดุทดแทนอย่างอื่น เช่น ก่ออิฐดินเผาต่างๆ บล็อกแต่ละชุดอาจมีแบบและจำนวนแตกต่างกัน บางชุดมีขนาดเล็ก มีจำนวนเพียง 20 ชิ้นบางชุดก็มีขนาดใหญ่ จำนวนอาจมากถึงกว่าร้อยชิ้น บล็อกเหล่านี้อาจทำขึ้นเองได้จากเศษไม้ นำมาตกแต่งให้เป็นรูปทรง

6.5 มุมเกมการศึกษา พลาสติกสร้างสรรค์ เครื่องเล่นสัมผัส ในมุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องการรับรู้ทางสายตา การคิดหาเหตุผล และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยเกมการศึกษา พลาสติกสร้างสรรค์ ก่ออิฐยอดบล็อก ลูกปัด สำหรับร้อยอาจมีแบบร้อยไว้ให้เด็กด้วย

6.6 มุมเครื่องเล่นสัมผัส มุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องการรับรู้ทางสายตา การสังเกต การเปรียบเทียบ การจัดหมวดหมู่ ภาษา การคิดหาเหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยสื่อ เครื่องเล่นต่างๆ เช่น พลาสติกสร้างสรรค์ ก่ออิฐยอดบล็อก เป็นต้น

6.7 กระบะทราย กระบะทรายในมุมห้องเรียน จัดไว้เพื่อให้เด็กมีโอกาสตกแต่งกระบะทรายเกี่ยวกับเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก เช่น เรื่องบ้านจัดแบ่งเป็นส่วน ส่วนที่เป็นบ้าน ต้นไม้ รั้ว คน สัตว์เลี้ยง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องไว้ ควรวางกระบะให้อยู่ในระดับที่เด็ก

จะยืนเล่นได้ และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้ เช่น ถ้วยตวง ขวด ช้อน ตัวสัตว์พลาสติก ต้นไม้จำลอง ฯลฯ เพื่อให้เด็กนำมาจัดตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p. 265) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน เป็นส่วนเกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่บริเวณโดยรอบ รวมทั้งส่วนที่เป็นสนาม วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ การจัดเนื้อที่และการใช้สอย ทั้งนี้การจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพต้องตอบสนองต่อเป้าหมายด้านการพัฒนาเด็ก และต้องคำนึงถึงความต้องการด้านสุขภาพ อนามัย และมาตรฐานด้านความปลอดภัย สภาพแวดล้อมด้านกายภาพดังกล่าวนี้ ได้แก่ 1) การจัดห้องเรียนและห้องประกอบ 2) การจัดเนื้อที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ 3) การจัดบริเวณและเนื้อที่สำหรับเก็บวัสดุสิ่งของ 4) การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ 5) การจัดสถานที่เพื่อตอบสนองความต้องการด้านกายภาพ 6) การจัดบริเวณและเนื้อที่ว่าง 7) แสงสว่าง 8) การดูแลด้านความปลอดภัย 9) ห้องอาหาร 10) ห้องนอน และเครื่องใช้ 11) ห้องน้ำห้องส้วม 12) โต๊ะ เก้าอี้ 13) ที่เก็บของส่วนตัว 14) พื้นห้อง 15) ที่แสดงผลงาน 16) สีที่ใช้ในบริเวณต่าง ๆ และ 17) การประเมินผลการจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การปรับปรุง จัด สร้าง และ ดำเนินการบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ และมีความเหมาะสมตามหลักวิธี เพื่อเอื้อความสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้ 1) จัดให้มีการระบายอากาศ แสงสว่าง มุมประสพการณ์ภายในห้องเรียนอย่างเหมาะสม 2) จัดแยกห้องน้ำชาย/หญิง อย่างเป็นสัดส่วน อีกทั้งมีการใช้สุมุมนไพรหรือน้ำยาดับกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ 3) จัดมุมประสพการณ์เพื่อเสริมทักษะและพัฒนาการเด็กอย่างเหมาะสม 4) ซ่อมแซมปรับปรุงห้องเรียน และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้มีความสะอาด สะดวกและปลอดภัย และ 5) จัดวางวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ เหมาะสมสอดคล้องกับวัยและพัฒนาการของนักเรียน

3. การป้องกันโรคติดต่อ

3.1 ความหมายของการป้องกันโรคติดต่อ

เยาวภา เตชะคุปต์ (2542, หน้า 129) กล่าวว่า การป้องกันโรคติดต่อ หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติของบุคคลที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดโรคหรือความผิดปกติของร่างกาย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542, หน้า 57) กล่าวว่า โรคติดต่อ หมายถึง โรคที่เกิดจากเชื้อโรคหรือพิษของเชื้อโรคชนิดหนึ่งชนิดใดซึ่งอาจถ่ายทอดจากคน สัตว์ แมลง พยาธิ เป็นต้น ไปสู่คนปกติได้โดยตรงและทางอ้อม

โกศล วงศ์สวรรค์ (2543, หน้า 27) กล่าวว่า โรคติดต่อ หมายถึง โรคซึ่งเกิดกับผู้ที่หนึ่งผู้ใดแล้ว สามารถแพร่กระจายไปสู่ผู้อื่นได้

สุพัตรา สุภาพ (2545, หน้า 9) กล่าวว่า โรคติดต่อ หมายถึง โรคที่เกิดขึ้นกับคนหรือสัตว์ โดยเกิดจากเชื้อที่เป็นสิ่งมีชีวิตหรือพิษของเชื้อโรค และเมื่อเกิดเป็นโรคขึ้นแล้วสามารถแพร่กระจายจากคนหรือสัตว์ที่ป่วยเป็นโรคนั้นไปสู่คนหรือสัตว์อื่นได้ โดยการแพร่กระจายของโรคนั้นอาจทั้งทางตรงและทางอ้อม

สถาบันการพลศึกษา (2555, หน้า 5) กล่าวว่า การป้องกันโรคติดต่อ หมายถึง การนำเอาข้อสังเกตและสมมติฐานจากลักษณะการเกิดโรค การแพร่กระจายของโรค และอาการสำคัญของผู้ป่วยในชุมชนมาใช้ประกอบการควบคุมและป้องกันโรค

อีเดลแมน (Edelman, 1996, p. 15) กล่าวว่า การป้องกันโรคติดต่อ หมายถึง การขจัดยับยั้งพัฒนาการของโรครวมถึงการประเมินและการรักษาเฉพาะ เพื่อจัดความก้าวหน้าของโรคในทุกกระยะ

สรุปได้ว่า การป้องกันโรคติดต่อ หมายถึง การดำเนินการตามมาตรการป้องกันการถ่ายทอด การติดต่อ การแพร่ของโรคที่เป็นสาเหตุของการทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น และขั้นตอนของการประเมินและการรักษาเฉพาะ เพื่อจัดความก้าวหน้าของโรคในทุกกระยะ

3.2 ความสำคัญของการป้องกันโรคติดต่อ

กรมควบคุมโรค (2548, หน้า 7) กล่าวว่า โรงเรียน เป็นสถานที่ที่เด็กอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ทำให้เชื้อโรคสามารถแพร่กระจายและติดต่อระหว่างกันได้ง่ายเมื่อเด็กเจ็บป่วย โดยเฉพาะโรคหวัด อุจจาระร่วง มือ เท้า ปาก คางทูม อีสุกอีใส และหัด เนื่องจากเด็กเล็กเป็นช่วงอายุที่ร่างกายมีภูมิต้านทานโรคต่ำ ทำให้เด็กเจ็บป่วยได้ง่าย การเจ็บป่วยในวัยนี้อาจส่งผลต่อพัฒนาการและสุขภาพโดยรวมของเด็ก หากไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมตั้งแต่เริ่มป่วยอาจทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนหรือมีอาการรุนแรงถึงเสียชีวิตได้นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อผู้ปกครองที่ต้องหยุดงานเพื่อดูแลเด็กทำให้ขาดรายได้และเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ดังนั้นการป้องกันควบคุมโรคที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการลดและแก้ไขปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อที่พบได้บ่อยในโรงเรียน

ไมลา อิศระสงคราม (2556, หน้า 3) กล่าวถึง นายแพทย์วิชัย เทียนถาวร ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข กล่าวหลังพิธีเปิดโครงการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคติดต่อในศูนย์เด็กเล็ก และโรงเรียนอนุบาล ซึ่งจัดขึ้น ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 28-29 มกราคม 2556 ว่า ประเทศไทยมีเด็กเกิดใหม่ในแต่ละปีกว่า 700,000 คน ปัจจุบันทั่วประเทศมีเด็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 2 ขวบครึ่งถึง 5 ขวบประมาณ 4 ล้านคน ในจำนวนนี้มีเด็กประมาณ 942,583 คนหรือร้อยละ 37 ที่พ่อแม่นำไปฝากเลี้ยงไว้ที่ศูนย์เด็กเล็กทั่วประเทศ ซึ่งมีอยู่ 20,043 แห่งในช่วงเวลาที่ต้องทำงานที่เด็กต้องไปอยู่รวมกันจำนวนมากในศูนย์เด็กเล็กและใช้เวลาอยู่เกือบทั้งวันเมื่อเด็กคนหนึ่งป่วยเด็กส่วนที่เหลือจะมีโอกาสติดโรคและเจ็บป่วยได้ง่ายและรวดเร็ว เช่น โรคไข้หวัด โรคหัด

โรคมือเท้าปาก โรคอุจจาระร่วง โรคตาแดง เป็นต้นเพราะเด็กในช่วงวัยนี้ภูมิคุ้มกันโรคตั้งต้นที่ได้รับจากแม่เริ่มลดลง ถ้าได้รับเชื้อโรคอาการเจ็บป่วยก็จะเกิดขึ้นได้ ด้านนายแพทย์โอภาส การย์กวินพงศ์ ผู้อำนวยการสำนักโรคติดต่อทั่วไปกรมควบคุมโรค กล่าวว่ากรมควบคุมโรคได้ดำเนินโครงการศูนย์เด็กเล็กปลอดโรคนาร่องใน 4 จังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่ เชียงราย อุบลราชธานี พระนครศรีอยุธยา และสุราษฎร์ธานีมาตั้งแต่ปี 2552 โดยจัดอบรมให้ความรู้แก่ครู ผู้ดูแลเด็ก ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเน้น 3 ยุทธศาสตร์สำคัญ คือ ครู ผู้ดูแลเด็กมีสุขภาพและความรู้ดี การบริหารจัดการดี และสภาพแวดล้อมดีรวมทั้งกำหนดแนวทางในการดำเนินงานควบคุมป้องกันโรคติดต่อในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาลซึ่งจากการติดตามและประเมินผลในปี 2554 พบว่ามีศูนย์เด็กเล็กเข้าร่วมโครงการกว่า 16,000 แห่งหรือร้อยละ 84 และมากกว่าครึ่งหรือประมาณ 9,000 แห่ง ผ่านเกณฑ์การประเมิน โดยพบว่าอัตราการเกิดโรคติดต่อระดับในศูนย์เด็กเล็กเหล่านี้ลดลงอย่างชัดเจน สำหรับความคืบหน้าการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กปลอดโรคสู่ปีที่ 5 ในปี 2556 นี้ กรมควบคุมโรคตั้งเป้าให้ศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาลทุกแห่งสมัครเข้าร่วมโครงการและผ่านการประเมินรับรองทุกแห่งโดยเตรียมขยายผลการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคติดต่อในโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 27,000 แห่ง ทั้งนี้โครงการดังกล่าว ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งในปี 2556 จะเป็นการประชุมวิชาการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันควบคุมโรคติดต่อในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล เพื่อส่งเสริมและสร้างการยอมรับพร้อมทั้งสนับสนุนการขยายการดำเนินงานป้องกันควบคุมในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาลทั่วประเทศ ซึ่งจะมีการจัดบูรณาการและนวัตกรรมจากศูนย์เด็กเล็กที่ได้รับรางวัล จากสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1-12 และบูรณาการจากสำนักโรคติดต่อทั่วไป

สรุปได้ว่า การป้องกันโรคติดต่อเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการลดและแก้ไขปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อที่พบได้บ่อยในโรงเรียน เพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งการป้องกันโรคติดต่อในโรงเรียนนั้นบุคลากรทุกคนในโรงเรียนจะต้องให้ความร่วมมือกันในการดำเนินการ เพื่อให้กระบวนการป้องกันโรคติดต่อในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีคุณภาพและตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และเป็นการฝึกเด็กให้มีความเป็นระเบียบวินัยในการรักษาความสะอาด ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ระเบียบในด้านการรักษา สุขอนามัย ต่อไปได้อีกด้วย

3.3 ขอบข่ายของการป้องกันโรคติดต่อ

กรมควบคุมโรค (2548, หน้า 72) กล่าวว่า ศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาลจะต้องนำยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการมาใช้ให้บังเกิดผลเพื่อการนำไปสู่การปลอดโรคได้แก่

- 1) ครูผู้ดูแลเด็กมีสุขภาพและความรู้ดี หมายถึงครูผู้ดูแลจะต้องมีสุขภาพและสุขอนามัยที่ดี มี

ความรู้ในการป้องกันการเกิดโรค สามารถสังเกตอาการเจ็บป่วยของเด็กเล็กได้ 2) มีการบริหารจัดการที่ดี หมายถึงผู้บริหารต้องส่งเสริมนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจและสมองของเด็กเล็ก จัดให้มีจำนวนครูผู้ดูแลในสัดส่วนที่เหมาะสม มีการตรวจสุขภาพ เด็กและคัดกรองเด็กป่วยเป็นประจำทุกวัน ทำความสะอาดเครื่องใช้ ของเล่นเด็ก ที่นอน ภายในศูนย์เด็กเล็ก และ 3) มีสภาพแวดล้อมดี บริเวณต้องเพียงพอต่อปริมาณเด็กไม่แออัด สถานที่ต้องสะอาด ปลอดภัย อากาศถ่ายเท ไม่มีแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์หรือแมลงพาหะนำโรค และจะมีการประเมินผลการดำเนินงานต่อไปในแต่ละแห่ง และจะนำปัญหาอุปสรรคมาจัดทำ ข้อเสนอเพื่อร่วมแก้ปัญหาในแต่ละพื้นที่ต่อไป

กระทรวงสาธารณสุข (2554, หน้า 41) กล่าวว่า การดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุมโรคติดต่อที่พบบ่อยในศูนย์เด็กเล็กให้สะอาด มาตรการที่ 1 ที่พบบ่อยในเด็กเล็ก อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง มาตรการที่ 2 มีการตรวจสอบประวัติการได้รับวัคซีนทุกภาคเรียน หาก ตรวจสอบแล้วพบว่ายังไม่ได้รับวัคซีนหรือได้รับไม่ครบถ้วนตามเกณฑ์ แนะนำผู้ปกครองพาเด็ก ไปรับวัคซีนที่สถานบริการใกล้บ้าน มาตรการที่ 3 มีการตรวจสุขภาพร่างกายและบันทึกอาการ ป่วยของเด็กทุกคน ทุกวัน มาตรการที่ 4 มีมาตรการเบื้องต้นในการป้องกัน ควบคุม โรค ได้แก่ การแยกเด็กป่วยการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อและการทำความสะอาดและการทำลายเชื้อ อย่างถูกต้อง มาตรการที่ 5 ครูและผู้ดูแลเด็กทุกคนควรได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี หรือ ตรวจ x-ray ปอดอย่างน้อยทุก1-2ปี มาตรการที่ 6 ครูและผู้ดูแลเด็กทุกคน มีสุขภาพแข็งแรงไม่ มีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อถ้าเจ็บป่วยควรหยุดอยู่ที่บ้านจนกว่าจะหาย หากจำเป็นต้องดูแล เด็กต้องป้องกันการแพร่กระจายเชื้ออย่างถูกวิธี มาตรการที่ 7 ครูและผู้ดูแลเด็กสอนให้ความรู้ กับเด็กในเรื่องการป้องกันควบคุมโรคอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง มาตรการที่ 8 ครูและผู้ดูแลเด็ก จัดให้หมักกรรมการล้างมือทุกวัน ก่อน-หลังรับประทานอาหาร หลังการขับถ่ายและหลังเล่นของ เล่นทุกครั้ง มาตรการที่ 9 ครูและผู้ดูแลเด็กดูแลเด็กป่วยเบื้องต้น ส่งต่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และแจ้งผู้ปกครองให้มารับกลับบ้าน และ มาตรการที่ 10 ครูและผู้ดูแลเด็กจัดกิจกรรมให้ความรู้ กับผู้ปกครองในเรื่องที่พบบ่อยในเด็กโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p. 265) กล่าวว่า พฤติกรรมการดูแลเด็กของบุคลากรในศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน เช่น ความสะอาด การไม่ล้าง มือบ่อยๆ การเปลี่ยนผ้าอ้อมและผ้าเปื้อนที่ไม่ถูกสุขลักษณะและการไม่ปฏิบัติตามแนวปฏิบัติ ของศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวันอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการปนเปื้อนและไม่สามารถป้องกันหรือ ควบคุมการแพร่กระจายเชื้อในศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวันได้ ครูควรแจ้งให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ทราบเมื่อมีโรคติดต่อเกิดขึ้นในโรงเรียน เช่น อีสุกอีใส หัด หรือปัญหาที่มักพบบ่อย ๆ เช่น เหา เกิดขึ้นในชั้นเรียน โรงเรียน นอกจากนี้ครูยังมีหน้าที่สำคัญคือการป้องกันโรคติดต่อภายใน โรงเรียน

อีเดลแมน (Edelman, 1996, p. 15) กล่าวว่า การป้องกันโรคแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้ 1) การป้องกันโรคระดับแรก (primary prevention) หมายถึง การส่งเสริมสุขภาพ โดยทั่วไปรวมถึงการปกป้องและต่อต้านการเกิดเฉพาะโรค ได้แก่ การให้สุขศึกษา การรับประทานอาหารเหมาะสมตามวัย การพัฒนาบุคลิกภาพ การทำงาน การพักผ่อน และนันทนาการอย่างเหมาะสม การได้รับคำปรึกษากับการแต่งงานและเรื่องเพศ การคัดกรองพันธุกรรม การตรวจสุขภาพ 2) การป้องกันโรคระดับที่สอง (secondary prevention) หมายถึง การได้รับการวินิจฉัยในระยะแรกของโรคและได้รับการรักษาทันที่ ความรุนแรงของโรคที่เป็นมีระยะเวลาสั้นสามารถกลับสู่สภาวะของการมีสุขภาพดีได้อย่างรวดเร็ว และ 3) การป้องกันโรคระดับที่สาม (tertiary prevention) เป็นระดับที่ไม่เพียงแต่หยุดการดำเนินของโรคเท่านั้น แต่จะต้องป้องกันความเสื่อมสมรรถภาพอย่างสมบูรณ์ จุดประสงค์ก็คือให้กลับสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า

สรุปได้ว่า การป้องกันโรคติดต่อ หมายถึง การดำเนินการตามมาตรการป้องกันการถ่ายทอด การติดต่อ การแพร่โรคที่เป็นสาเหตุของการทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น และขั้นตอนของการประเมินและการรักษาเฉพาะ เพื่อจัดความก้าวหน้าของโรคในทุกกระยะ ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้ 1) แยกของใช้ของนักเรียนแต่ละคนอย่างเป็นสัดส่วนภายในห้องเรียน 2) ให้นักเรียนล้างมือ ก่อน-หลังรับประทานอาหารและเข้าห้องน้ำทุกครั้ง 3) จัดป้ายนิเทศให้ความรู้และรณรงค์เกี่ยวกับโรคติดต่อภายในห้องเรียน 4) จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้ปกครองเกี่ยวกับโรคติดต่อ 5) จัดเตรียม สบู่/เจลล้างมือ และรองเท้าแตะไว้ในห้องน้ำ 6) ฆ่าเชื้อในห้องน้ำด้วยน้ำยาที่ถูกสุขลักษณะ 7) ประงอาหารสุกและร้อนด้วยวัตุดิบที่สดใหม่ และมีการลวกภาชนะใส่อาหาร 8) จัดโภชนาการให้ถูกต้องตามมาตรฐาน เหมาะสมกับกลุ่มอายุและภาวะความต้องการของบุคคล 9) ส่งเสริมนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจและสมองของเด็กเล็ก และ 10) กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์หรือแมลงที่เป็นพาหะนำโรค

4. การอนามัยโรงเรียน

4.1 ความหมายของการอนามัยโรงเรียน

กรมวิชาการ (2544, หน้า 27) กล่าวว่า การอนามัยโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจการดำรงรักษาไว้ และปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนโดยเน้นการจัดกิจกรรม 3 ลักษณะคือ 1) การจัดสิ่งแวดล้อม 2) การบริการสุขภาพ และ 3) การสอนสุขศึกษา

วิลาวัณย์ ชมนิรัตน์, และสุขุมมาล ธนาเศรษฐ์อังกูล (2544, หน้า 7) กล่าวว่า การอนามัยโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพ ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะและการปฏิบัติเพื่อการดำรงรักษาไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีและการปรับปรุง ส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน

พีระพงษ์ บุญศิริ, และภมร เสนาฤทธิ์ (2544, หน้า 12) กล่าวว่า การอนามัยโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมหรือการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การป้องกัน การรักษา การแก้ไขปรับปรุง และการส่งเสริมสุขภาพของบุคคลทุกคนในโรงเรียนให้มีสุขภาพดี ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน บ้านและชุมชน โดยการเน้นการจัดกิจกรรมร่วมกันใน 3 ลักษณะคือ การจัดสิ่งแวดล้อม การบริการสุขภาพและการสอนสุขศึกษา

กระทรวงสาธารณสุข (2546, หน้า 57) กล่าวว่า การอนามัยโรงเรียน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ป้องกัน รักษา การส่งเสริมสุขภาพของบุคคลากรทุกคนที่อาศัยอยู่ในโรงเรียนเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้มีสุขภาพดี โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียน บ้านและชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมด้านการจัดสิ่งแวดล้อม การบริการสุขภาพและการสอนสุขศึกษา

เฉลิมพล ต้นสกุล (2546, หน้า 5) กล่าวว่า การอนามัยโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมหรือการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน การรักษา แก่บุคคลทุกคนในโรงเรียนเพื่อให้มีสุขภาพดี โดยการเน้นการบริการด้านสุขภาพ การบริการด้านการศึกษา การบริการด้านสิ่งแวดล้อม และการประสานความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน บ้านและชุมชน

สรุปได้ว่า การอนามัยโรงเรียน หมายถึง การวางแผนกิจกรรมหรือการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน การรักษา แก่บุคคลทุกคนในโรงเรียนเพื่อให้มีสุขภาพดี โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียน บ้านและชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมด้านการจัดสิ่งแวดล้อม การบริการสุขภาพและการสอนสุขศึกษา

4.2 ความสำคัญของการอนามัยโรงเรียน

วิลาวัณย์ ชมนิรัตน์, และสุขุมล หนาเศรษฐ์อังกูล (2544, หน้า 25) ยังได้กล่าวถึงความจำเป็น และภารกิจของการอนามัยโรงเรียน 5 ประการ ดังนี้ 1) การป้องกันการแพร่กระจายของโรคติดต่อในโรงเรียน (prevent communicable diseases) 2) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ (health behavioral change) เนื่องจากเด็กอยู่ในวัยของการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งในด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม 3) การควบคุมโรคติดต่อโดยการสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน (control of communicable diseases immunization) 4) การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก (facilities in the school) เพื่อก่อให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กนอกจากนั้นสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และถูกสุขลักษณะจะมีส่งผลให้เด็กมีสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม และ 5) การพัฒนาให้เด็กมีสุขภาพดี (healthy children) การดูแลเด็กให้มีสุขภาพดีจำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพเด็ก

วชิรา กสิโกมล, และสมบุรณ์ จัยวัฒน์ (2545, หน้า 7) กล่าวว่า งานอนามัยโรงเรียนมีความสำคัญและจำเป็น 6 ประการ ดังนี้ 1) โรงเรียนเป็นสถานที่ที่นักเรียนมาอยู่รวมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ใกล้ชิดกันเป็นเวลานานหลายชั่วโมง ดังนั้นหากมีนักเรียนที่เจ็บป่วย ทั้งที่แสดงอาการและไม่แสดงอาการจึงอาจเป็นแหล่งแพร่เชื้อที่สำคัญไปสู่เด็กคนอื่น รวมถึงแพร่สู่คนอื่นในครอบครัวและชุมชนเป็นวงกว้างขึ้น 2) เด็กในวัยเรียนเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกาย จิตใจและอารมณ์ ซึ่งอาจทำให้เด็กมีปัญหาในหลาย ๆ ด้านหากเด็กไม่ได้รับการดูแลหรือเอาใจใส่เท่าที่ควร 3) บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาพแก่เด็กไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ครู รวมถึงองค์กรท้องถิ่น 4) เด็กทุกคนมีสิทธิ์ที่จะได้รับการดูแลสุขภาพอย่างเท่าเทียม 5) การส่งเสริมสุขภาพที่ดีแก่เด็กจะทำให้เด็กสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนอื่นและคนในครอบครัว และ 6) เด็กที่สุขภาพดีมีผลต่อการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 19) กล่าวถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2540 ที่ระบุว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน มีหน้าที่หลักในการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ รวมถึงมีคุณธรรม จริยธรรมอันดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนจึงมีความสำคัญเนื่องจาก 1) นักเรียนที่เข้ามาศึกษาในสถานศึกษานั้นมาจากหลายแหล่ง และมีความหลากหลายทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นเมื่อเด็กมาอยู่รวมกันในสถานศึกษา เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน สถานศึกษาจึงถือว่าเป็นสังคมใหม่ เป็นสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ไมคุ้นเคย นอกจากนี้ยังมีโอกาสสัมผัสโรคหรือแพร่เชื้อได้ง่ายและโอกาสการได้รับเชื้อ โรคสูง 2) กลุ่มวัยเรียนเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ ร่างกาย และการปรับตัวเข้ากับเพื่อน ๆ และสิ่งแวดล้อมใหม่ 3) นักเรียนมีสิทธิ์ในการได้รับการบริการด้านสุขภาพเท่าเทียมกัน 4) ส่งเสริมให้ นักเรียนมีความรู้ด้านสุขภาพสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีกับครอบครัว บุคคลใกล้เคียง 5) ส่งเสริมป้องกันและเมื่อเจ็บป่วยได้รับการดูแลที่ถูกต้อง ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน และ 6) เป็นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างฝ่ายโรงเรียน บ้าน และชุมชน

สรุปได้ว่า การอนามัยโรงเรียน มีความสำคัญต่อการจัดการในโรงเรียนที่ประกอบด้วยเด็กปฐมวัย เพื่อเป็นการส่งเสริมทางด้านสุขภาพอนามัยที่มีคุณภาพเป็นการป้องกันการแพร่กระจายของโรคติดต่อในโรงเรียน เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก และเป็นการพัฒนาให้เด็กมีสุขภาพดี การดูแลเด็กให้มีสุขภาพดีจำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

4.3 ขอบข่ายของการอนามัยโรงเรียน

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2546, หน้า 38-39) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ที่รวมของประชากรกลุ่มวัยเรียนและเยาวชนซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชน ที่สำคัญเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศ โรงเรียนจึงจำเป็นต้องเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัยจากการบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีสุขภาพดีแบบองค์รวม การบริการอนามัยโรงเรียนเป็นบริการที่จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม ป้องกันการเจ็บป่วยและแก้ไขปัญหาสุขภาพที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเด็กนักเรียน นอกจากนี้ยังเป็นส่งเสริมสร้างปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปให้กลับมามีพฤติกรรมที่ถูกต้อง นักเรียนมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน แนวทางการแก้ไข การส่งเสริม ป้องกันจึงมีแนวทางในที่แตกต่างกันออกไป การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนหรือสถานศึกษาประกอบด้วยการจัดบริการด้านสุขภาพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม มีการประสานงานกันระหว่างโรงเรียน บ้านและชุมชนเพื่อเอื้ออำนวยและสนับสนุนทรัพยากรให้งานบรรลุเป้าหมาย บุคลากรทางด้านสาธารณสุขมีบทบาทหน้าที่มุ่งให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีและมีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน ขอบเขตงานอนามัยโรงเรียนประกอบด้วยกิจกรรม 4 ดังนี้

1. ด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะ (school health environment) หรือ การสุขาภิบาลโรงเรียน (school sanitation) คือการจัดโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี โดยการควบคุมดูแลและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ดี เพื่อให้ปลอดภัยจากโรค การเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุต่าง ๆ เชื่อกันว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลบวกต่อสุขภาพ แนวทางการดูแลสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นการดูแลสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนเป็นการส่งเสริมและป้องกันโรค สิ่งสำคัญนักเรียนได้รับบทบาทของตนเอง เกิดความตระหนัก และเห็นความสำคัญของการดูแลสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กนักเรียน โดยเฉพาะการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งประโยชน์ที่สำคัญของชุมชน และมีบทบาทในการให้ความรู้ ปลูกฝังทัศนคติ พฤติกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กนักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตของชุมชน โดยมุ่งให้เขาเหล่านั้นสามารถนำ ความรู้ ทักษะชีวิต ประสพการณ์ ที่ได้รับการเรียนในโรงเรียนไปใช้ในการดำรงชีวิต รวมทั้งสามารถดูแลสุขภาพของคนในครอบครัวและในชุมชนได้ สิ่งสำคัญยิ่งกว่าคือทำให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาต่าง ๆ เป็น ซึ่งจะส่งผลให้เด็กนั้นเติบโต เป็นทรัพยากรมนุษย์ ที่มีคุณยิงในอนาคตการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ มีดังนี้

- 1.1 การควบคุมป้องกัน ปรับปรุงสิ่งที่เข้าสู่ร่างกายให้ปลอดภัยจากเชื้อโรค และสารพิษ เช่น น้ำ ขยะ ส้วม

1.2 นึกถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นภายในโรงเรียน ครูสามารถควบคุมและป้องกันได้ เช่น สนามเด็กเล่น สระน้ำหรือเครื่องเล่นภายในโรงเรียน

1.3 ดูแลความสะอาดของสถานที่ปรุงอาหาร ขายอาหาร ตลอดจนการใช้สารปรุงแต่งในการประกอบอาหาร

1.4 ดูแลเกี่ยวกับน้ำดื่ม น้ำใช้ ตลอดจนภาชนะใส่น้ำดื่มให้เพียงพอ

1.5 ห้องน้ำมีความสะอาด เพียงพอกับจำนวนนักเรียน การกำจัดสิ่งปฏิกูลกำจัดขยะ น้ำโสโครกอันเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงและสัตว์นำโรค

1.6 การจัดห้องเรียน ดูแลเกี่ยวกับการถ่ายเทอากาศ ความร้อน แสงสว่าง การจัดโต๊ะ เก้าอี้ และความปลอดภัยของตัวอาคาร

1.7 การจัดห้องพยาบาลให้ถูกสุขลักษณะและจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสม

1.8 ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะและสวยงาม

1.9 สถานที่ตั้งโรงเรียนไม่ควรตั้งอยู่ห่างจากบ้านมากเกินไป และห่างจากชุมชนอย่างน้อยครึ่งกิโลเมตร ที่ตั้งควรเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง บริเวณโรงเรียนควรมีเนื้อที่เพียงพอ มีสนามเด็กเล่นสามารถขยายโรงเรียนได้ในอนาคต ควรมีต้นไม้ใหญ่เพื่อเป็นร่มเงา

1.10 เสียง โรงเรียนต้องอยู่ห่างจากเสียงที่เป็นปัญหาทุกชนิด เช่น โรงงานอุตสาหกรรม สถานีขนส่ง สนามบิน เป็นต้น องค์การอนามัยโลกได้กำหนดความดังเสียงที่คนเราทนฟังได้ ไม่เกิน 85 เดซิเบล

1.11 สนามโรงเรียนควรจัดบริเวณสนามโรงเรียนให้นักเรียนได้ออกกำลังกาย มีเครื่องเล่นสำหรับการปีนป่าย สนามฟุตบอล สระว่ายน้ำควรมีรั้วล้อมรอบและมีป้ายปิดประกาศเป็นเขตอันตรายห้ามเข้าใกล้

1.12 อาคารเรียน การก่อสร้างอาคารต้องคำนึงถึงแสงสว่าง การระบายอากาศ อาคารไม่ควรหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตกเนื่องจากเป็นทิศของการรับแสง ทำให้รบกวนการเรียนของนักเรียน รูปตัวอาคารควรเป็นรูปตัว U L I E T เพื่อความสะดวกในการขยายโรงเรียนในอนาคต ผนังห้องเรียนควรเป็นสีสว่างพอดี เช่น ขาว เทา ครีมน้ำตาล เป็นต้น

1.13 อาคารประกอบอาคารประกอบ เช่น โรงครัว โรงอาหาร โรงฝึกงาน โรงพลศึกษาควรแยกเป็นสัดส่วนเพื่อป้องกันกลิ่น เสียงรบกวนสมาธิในการเรียนของนักเรียน

1.14 ห้องพยาบาล ควรอยู่ชั้นล่างสุดของอาคาร และควรอยู่ใกล้ห้องครู หรือในกรณีที่ไม่มีห้องพยาบาลก็สามารถกันแบ่งห้องของครูโดยใช้ม่านกัน การจัดน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำดื่ม

ต้องเป็นน้ำที่สะอาด เพียงพอกับความต้องการของนักเรียน เช่น มีอ่างน้ำพุ หรือน้ำสะอาดให้นักเรียนดื่มหรือใช้ตามเกณฑ์ที่กรมอนามัยกำหนดไว้

1.15 การกำจัดขยะมูลฝอยควรมีภาชนะเก็บและรองรับขยะมูลฝอยตามบริเวณต่าง ๆ ในโรงเรียน รวมทั้งมีการระบายน้ำทิ้งที่ถูกสุขลักษณะส้วมและที่ปัสสาวะ จำนวนที่ปัสสาวะต้องพอเหมาะกับจำนวนนักเรียน

2. การบริการด้านสุขภาพ (health service) การบริการด้านสุขภาพเป็นการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริม ป้องกันการเกิดโรคในเด็กวัยเรียน ซึ่งการเจ็บป่วยเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเด็ก ดังนั้นในการดำเนินงานในส่วนนี้เป็นการดำเนินงานในลักษณะเป็นทีม มีใช้ผู้ใดคนหนึ่งดำเนินการโดยลำพัง ที่สำคัญคือต้องมีการวางแผนร่วมกับครูผู้ซึ่งรับผิดชอบงานด้านสุขภาพในโรงเรียน เพื่อร่วมค้นหาปัญหา วางแผน ดำเนินงานตามแผน และประเมินผล กิจกรรมด้านการบริการสุขภาพแก่นักเรียนจะครอบคลุมการบริการด้านต่าง ๆ เช่น การตรวจสุขภาพ ตรวจวัดสายตา ตรวจการได้ยิน ฝ้าระวังภาวะการเจริญเติบโตด้วยการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง การสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน โรคด้วยการฉีดวัคซีน เป็นต้น

3. การบริการด้านการศึกษาหรือสุขศึกษา (health education) การสอนสุขศึกษา เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ด้านการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมการให้ความรู้ เสริมสร้างประสบการณ์ ปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องสุขภาพแก่นักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ รูปแบบกิจกรรมด้านนี้อาจจะเป็นบทบาทของเจ้าหน้าที่ทางสุขภาพในการให้ความรู้แก่นักเรียน หรือการสนับสนุน ให้ครู นักเรียนเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องสุขภาพแก่เพื่อน ๆ ด้วยกัน

4. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้านและชุมชน (school and home relationship) การดำเนินงานในปัจจุบันเป็นลักษณะใช้สถานที่หรือกลุ่มเป้าหมายเป็นฐานโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน เด็กไทยให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา การดำเนินงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกัน ทั้งฝ่ายครอบครัวและชุมชน ให้ทุกฝ่ายมีความรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทความรับผิดชอบเกี่ยวกับสุขภาพ ดังนั้นเมื่อเด็กเข้าสู่รั้วของโรงเรียนมิใช่หมายความว่าครอบครัวหรือชุมชนจะขาดการดูแล แต่ทั้งครอบครัว ชุมชน และโรงเรียนต้องร่วมมือกันทำหน้าที่อบรมสั่งสอน

อารมณ สุวรรณपाल (2547, หน้า 29 – 130) กล่าวถึงขอบข่ายการบริการด้านสุขภาพอนามัยไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การตรวจสุขภาพ การตรวจสุขภาพเป็นการบริการในขณะเริ่มแรกที่เด็กปฐมวัยเข้ามาในสถานศึกษาปฐมวัยจนถึงจบการศึกษา การตรวจสุขภาพในระยะเริ่มแรกเป็นการตรวจหาข้อบกพร่องหรือความผิดปกติของสุขภาพเด็กปฐมวัย ซึ่งถ้าพบจะง่ายต่อการรักษาและ

ป้องกันการตรวจสุขภาพในที่นี้ หมายถึง การตรวจความสะอาดของร่างกาย การวัดสายตาการ ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง และการตรวจสุขภาพฟัน

2. บริการน้ำสะอาด สถานศึกษาปฐมวัยควรจัดให้มีน้ำดื่มน้ำใช้สะอาดการบริการ ด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ผู้บริหารควรจัดเก็บน้ำที่สะอาดไว้สำหรับดื่ม ในปัจจุบัน เครื่องกรองน้ำเป็น สิ่งจำเป็น ผู้บริหารควรจัดซื้อไว้บริการนอกจากน้ำดื่มสถานศึกษาจำเป็นต้องมีน้ำใช้สำหรับปรุง อาหารทำความสะอาดร่างกายและน้ำในห้องน้ำห้องส้วมที่สะอาด ภาชนะสำหรับดื่มควรเป็น ภาชนะส่วนตัว ไม่ควรใช้รวมกัน

3. การจัดห้องพยาบาลและการปฐมพยาบาล สถานศึกษาเป็นสถานที่ที่เด็กใช้เวลาอยู่เป็นเวลายาวนาน เด็กมีโอกาสได้รับอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยได้ สถานศึกษาปฐมวัยควรจัด ห้องหรือสถานที่ที่เป็นห้องพยาบาลเพื่อเป็นการให้บริการการปฐมพยาบาลแก่เด็ก หรือเป็นที่พัก เมื่อเวลาเจ็บป่วย ภายในห้องควรจัดอุปกรณ์ให้ครบทั้งตู้ยา เตียงที่สะอาด อุปกรณ์ปฐมพยาบาล

4. การจัดควบคุมโรคติดต่อ การป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อ ในสถานศึกษา ปฐมวัยเป็นการป้องกันโรคที่ติดต่อที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา มอให้แพร่กระจายไปยังเด็ก อื่นๆ หรือแพร่กระจายไปยังบ้าน

5. การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา เป็นงานที่ผู้บริหารสถานศึกษาปฐมวัย ต้องรับผิดชอบดูแลควบคุม ปรับสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดี สะอาด ถูก สุขลักษณะ มีระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเป็นการลดอุบัติเหตุ สภาพแวดล้อมที่มีสุขลักษณะที่ดีจะช่วย ให้เด็กมีสุขภาพจิตที่ดีและสุขภาพร่างกายที่ดีตามไปด้วย สิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึง ห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณภายในภายนอกอาคาร แสงสว่าง อากาศ ที่สำหรับดื่มและกักเก็บน้ำที่ สะอาดการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัย เป็นหน้าที่สำคัญของสถานศึกษาปฐมวัย เพราะการที่ เด็กมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี ย่อมนำไปสู่การมีชีวิตที่มีคุณภาพ ดังนั้นสถานศึกษาปฐมวัยทุก แห่งควรมีการส่งเสริมการดูแลสุขภาพเด็กให้ถูกต้องถูกสุขลักษณะการจัดบริการความ ปลอดภัยในโรงเรียน

โรงเรียนบ้านโพนสว่าง (2555, ย่อหน้า 1) ได้กำหนดนโยบายด้านการส่งเสริม สุขภาพของโรงเรียนไว้ 15 ประการ ดังนี้

1. สนับสนุนและสนองต่อนโยบายการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ จังหวัด และกระทรวงสาธารณสุข

2. สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน เข้ารับการ ประชุม อบรม สัมมนา ของหน่วยงานสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาปรับปรุงและ พัฒนางานอนามัยในโรงเรียน

3. จัดให้มีห้องพยาบาลและเวชภัณฑ์ สำหรับการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ให้แก่ บุคลากรในโรงเรียนอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

4. ในห้องพยาบาลจัดให้มีเตียงนอนสำหรับผู้ป่วย มีตู้เก็บยา และเวชภัณฑ์ตลอดจน เครื่องชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง และเอกซเรย์ แผ่นพับ เพื่อเผยแพร่ข่าวสารการดูแลรักษาสุขภาพให้ บุคลากรได้ศึกษา
5. ส่งเสริมและสนับสนุน ให้ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศิษย์เก่าเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของโรงเรียน
6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนเข้ารับการอบรม ประชุม สัมมนาตามที่หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านการดูแลรักษาสุขภาพ ด้วยตนเองได้
7. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ มีการดำเนินงานจัดกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัยของ โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เช่นการตรวจสุขภาพนักเรียน การให้ภูมิคุ้มกันโรคการจัด นิทรรศการให้ความรู้แก่นักเรียน
8. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีคณะกรรมการดำเนินงานด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียน และให้มีการประชุม ปรึกษาหารือ เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของ โรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
9. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียนได้ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนให้ถูกหลักสุขาภิบาล เอื้อต่อการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ การใช้ห้องน้ำห้องส้วม
10. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูได้ให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพและ การป้องกัน โดยการชี้แจงหน้าเสาธงชาติของครูเวรประจำวัน ครูประจำชั้น และสอดแทรก เนื้อหาในการเรียนการสอนในห้องเรียนในบทเรียนเช่นการป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษ
11. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียน ได้ร่วมกันป้องกันสารเสพติดใน โรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
12. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติในด้านการ รักษาสุขภาพอนามัยของตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
13. จัดให้มีการบริการด้านอนามัยเบื้องต้นแก่นักเรียน ได้แก่การบันทึกในบัตร สุขภาพประจำ ตัวนักเรียน การเฝ้าระวังด้านโภชนาการ และการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาด้าน สุขภาพไปยังโรงพยาบาลดอนตาล เพื่อให้ได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง
14. ให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันฟรีทุกคน ทุกวันอย่างถูกหลัก โภชนาการโดยมีครูอาหารกลางวันคอยดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ
15. ให้ครูอนามัย ครูประจำชั้นได้ติดตามผลการรักษาและเยี่ยมบ้านในกรณีที่เกิด ป่วย

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี (2556, หน้า 1) กล่าวว่า โรงเรียนต้องมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน หรือคณะทำงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและตัวแทนองค์กรในชุมชนทำหน้าที่กำหนด นโยบายส่งเสริมสุขภาพด้านต่างๆ เพื่อ เป็นทิศทางที่ ประกาศใช้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทั้งโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อกิจกรรมและการจัดสรร ทรัพยากรสำหรับการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น นโยบายคุ้มครอง ผู้บริโภคในโรงเรียน นโยบายปลอด tobaccol และสารเสพติดในโรงเรียน นโยบายการป้องกัน และควบคุมโรคเอดส์ เป็นต้น โรงเรียนใดที่ยังไม่มีคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของ โรงเรียน ควรเสนอแนะให้ทางโรงเรียนจัดตั้งขึ้น เพื่อร่วมมือช่วยเหลือให้นโยบายส่งเสริม สุขภาพในโรงเรียนบรรลุเป้าหมาย การจัดการสุขภาพในโรงเรียน มีความมุ่งหมายเพื่อการดำรงรักษา ไว้ และการปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพ และสวัสดิภาพของนักเรียนให้อยู่ในสภาพที่ดีที่สุดเท่าที่จะ เป็นไปได้โดยอาศัยกิจกรรม 5 ประการ ดังนี้ 1) ตรวจค้นหาความบกพร่องทางด้านสุขภาพของ นักเรียน เมื่อพบก็จะหาทางแก้ไข 2) การติดตามเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านสุขภาพ ให้ ได้รับความช่วยเหลือที่ถูกต้องโดยการติดต่อกับตัวเด็ก ผู้ปกครอง และหน่วยบริการสุขภาพที่ เกี่ยวข้อง 3) การจัดให้มีการป้องกันอุบัติเหตุ การปฐมพยาบาลนักเรียนที่ประสบอุบัติเหตุหรือ เจ็บป่วยเล็กน้อยๆในโรงเรียน 4) การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ และ 5) การแนะนำ ดักเตือน หรือแนะแนวสุขภาพ

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p.266) กล่าวว่า โรงเรียน จำเป็นต้องรายงานให้พ่อแม่ ผู้ปกครองทราบเมื่อมีเด็กเจ็บป่วยในระหว่างการมาโรงเรียน ควรมี ห้องพยาบาล หรือสถานที่สำหรับให้เด็กนักเรียนที่เจ็บป่วยนอนพักโดยแยกออกจากเด็กคนอื่น มีครูหรือพยาบาลดูแลอย่างใกล้ชิดจนกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองจะมารับกลับ ก่อนการรับเด็กเข้า เรียนในโรงเรียน ควรให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง กรอกทะเบียนประวัติสุขภาพเด็ก อุปนิสัยในการ รับประทานอาหาร การนอนหลับ การได้รับวัคซีนต่าง ๆ รวมตลอดถึงสิ่งที่เด็กแพ้ ควรมีแฟ้ม ประวัติสุขภาพของเด็กเพื่อความสะดวกในการดูแลเด็กและการติดต่อกับผู้ปกครอง ควรมีข้อ ห้ามไม่ให้เด็กที่เป็นโรคติดต่อมาเรียน

สรุปได้ว่า การอนามัยโรงเรียน หมายถึง การวางแผนกิจกรรมและการ ดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพแก่บุคคลทุกคนใน โรงเรียนเพื่อให้มีสุขภาพดี โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียน บ้านและชุมชน ครอบคลุมกิจกรรม ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม การบริการสุขภาพและการสอนสุขศึกษา ซึ่งควรมีลักษณะ ดังนี้ 1) ส่งเสริมนโยบายสุขภาพอนามัยของโรงเรียน 2) จัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง 3) ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้อยู่ใน สภาพที่ดี 4) ควบคุมป้องกัน ปรับปรุงสิ่งที่เข้าสู่ร่างกายให้ปลอดภัยจากเชื้อโรคและสารพิษ

5) ดูแลความสะอาดของสถานที่ปรุงอาหาร ขายอาหาร ตลอดจนการใช้สารปรุงแต่งในการประกอบอาหาร 6) ดูแลเกี่ยวกับน้ำดื่มตลอดจนภาชนะใส่น้ำดื่มให้สะอาดและเพียงพอ 7) สนับสนุนและส่งเสริมให้มีครูที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน 8) จัดให้มีห้องพยาบาลและเวชภัณฑ์ อย่างเหมาะสมสำหรับการรักษาพยาบาลเบื้องต้น 9) ส่งเสริมและสนับสนุน ให้ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และศิษย์เก่าเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของโรงเรียน 10) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูได้ให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการรักษาและการป้องกันสุขภาพ และ 11) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติในด้านการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง

5. โภชนาการ

5.1 ความหมายของโภชนาการ

ทวีร์ศม์ ธนาคม (2542, หน้า 12) กล่าวว่า โภชนาการ หมายถึง สภาพร่างกายอันเนื่องมาจากการบริโภคอาหาร

เบญจมา มุกตพันธ์ (2542, หน้า 37) กล่าวว่า โภชนาการ หมายถึง อาหาร (food) ที่เข้าสู่ร่างกายคน แล้วร่างกายสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในด้านการเจริญเติบโต การค้าจุนและการซ่อมแซมส่วนต่างๆของร่างกาย โภชนาการมีความหมายกว้างกว่าและต่างจากคำว่าอาหาร เพราะอาหารที่กินกันอยู่ทุกวันนี้มีดีเลวต่างกัน อาหารหลายชนิดที่กินแล้วรู้สึกอึด แต่ไม่มีประโยชน์ หรือก่อโทษต่อร่างกายได้

ทัศนีย์ วิฑูรธินันต์. (2544, หน้า 3) กล่าวว่า โภชนาการ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างอาหารและสุขภาพของร่างกาย ทั้งในแง่ปริมาณและสัดส่วนของสารอาหารที่ร่างกายควรได้รับ เพื่อนำไปใช้เป็นพลังงานในการเสริมสร้างและซ่อมแซมส่วนต่างๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสารอาหาร (metabolism) เพื่อการนำไปใช้ ซึ่งขบวนการที่เกี่ยวข้อง จะครอบคลุมตั้งแต่การย่อย การดูดซึม เมตาบอลิสม การขนส่ง การเก็บสะสม และการขับถ่ายออกนอกร่างกาย ถ้ากระบวนการดังกล่าวนี้อยู่ในสภาวะสมดุลก็จะส่งผลให้ร่างกายดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขและมีสุขภาพที่ดี

ประหยัด สายวิเชียร (2547, หน้า 9) กล่าวว่า โภชนาการ หมายถึง อาหารที่รับประทานเข้าไปแล้ว ร่างกายนำเอาไปใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการเจริญเติบโต ทำให้ร่างกายทำงานได้ปกติ และยังช่วยซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย เก็บสารอาหารไว้ใช้เมื่อขาดแคลน และเมื่อเหลือใช้แล้วจะปลดปล่อยส่วนที่ใช้ไม่ได้ออกมาเป็นกากอาหาร

กระทรวงสาธารณสุข (2548, หน้า 9) กล่าวว่า โภชนาการ หมายถึง สภาพร่างกายและจิตใจอันเป็นผลจากการกิน อาหารที่มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย การได้รับอาหารอย่างครบถ้วนและมีสัดส่วนตามที่ร่างกายต้องการ รวมทั้งการที่ร่างกาย

สามารถใช้อาหารเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ ผลก็คือ ร่างกายจะแข็งแรง ผิวพรรณดี อารมณ์แจ่มใส ลักษณะดังกล่าวจึงถือว่าเป็นลักษณะที่แสดงภาวะทาง

สรุปได้ว่า โภชนาการ หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับอาหารที่นักเรียนบริโภค เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย การได้รับอาหารอย่างครบถ้วนและเหมาะสม จะทำให้นักเรียนมีสุขภาพที่ดี

5.2 ความสำคัญของโภชนาการ

ทวีร์ศม์ ธนาคม (2542, หน้า 8) กล่าวว่า สำหรับเรื่องของโภชนาการ ก็คือเรื่องของการกิน และเมื่อพูดถึงเรื่องกินของเด็ก ความสนใจของพ่อแม่มักพุ่งไปที่เรื่อง “คุณค่าทางโภชนาการ” ของอาหาร เพราะอาหารย่อมมีผลต่อการเจริญเติบโตทางร่างกาย นอกจากตัวอาหารแล้ว ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างคือ “พฤติกรรมการกิน” ที่มีผลต่อการกำหนดนิสัยและบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต โดยการสะสมของพฤติกรรมนี้เกิดขึ้นนับตั้งแต่เมื่อแรกในชีวิตของลูก พฤติกรรมการกินต่าง ๆ ที่พ่อแม่ หรือคนเลี้ยงดู ได้กำหนดให้เขาทั้งที่รู้ตัวและไม่ตั้งใจ จะมีผลต่อการกำหนดนิสัยของเขาในวันข้างหน้าอย่างฝังรากลึกเลยทีเดียว

กระทรวงสาธารณสุข (2546, หน้า 17) กล่าวว่า โภชนาการมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของเด็ก ตั้งแต่ทารกเลยก็แล้ว แต่ก็มีปัจจัยอื่นด้วย เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ก็เกี่ยวข้องด้วย มีหลายปัจจัยที่ เดียวที่ส่งผลให้ภาวะโภชนาการไม่ดี กินไม่พอ กินไม่ถูก ทำให้ขาดสารอาหารบางชนิด ขณะที่ร่างกายกำลังเจริญเติบโตต้องการสารอาหารมาก เมื่อขาดก็ทำให้ไม่เจริญเติบโตในทางตรงข้ามถ้า ได้มากเกินไปก็เป็นผลเสียเช่นเดียวกัน ทำให้มีน้ำหนักเกิน เกิดภาวะอ้วน ซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพด้านร่างกายและจิตใจ บางที่เด็กที่อ้วนก็อาจขาดสารอาหาร ซึ่งพ่อแม่จะมองข้ามปัญหาของความอ้วนเพราะได้พลังงานเกิน ตรงนี้ทำให้บดบังภาวะขาดสารอาหารได้

ลัดดา เหมาะสุวรรณ (2548, หน้า 1) กล่าวว่า การเจริญเติบโตและภาวะโภชนาการของเด็กเป็นเครื่องบ่งชี้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ภาวะโภชนาการของเด็กจะมีแนวโน้มในด้านภาวะโภชนาการเกิน และโรคอ้วน 1 ส่วนสูงของเด็กในประเทศเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากเด็กได้มีการเติบโตเต็มศักยภาพแล้ว ต่างจากเด็กในประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนสูงของเด็กยังเพิ่มได้อีกมากหากได้รับอาหารและการเลี้ยงดูอย่างดี ดังเด็กวัยเรียนในเขตเทศบาลขนาดใหญ่ที่พบว่า เด็กรุ่นหลังมีส่วนสูงมากกว่าเด็กที่เกิดก่อนโดยสูงขึ้นถึง 1.25 เซนติเมตร/1 ปี และผลการสำรวจภาวะโภชนาการของเด็กไทยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาพบว่าเด็กไทยมีน้ำหนักและส่วนสูงเพิ่มขึ้น

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (2549, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโภชนาการไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ให้พลังงานและความอบอุ่นแก่ร่างกาย โดยปกติการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเราจะมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การอาบน้ำ แปรงฟัน เดิน วิ่ง เล่นกีฬา ทำงาน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องใช้พลังงานทั้งสิ้น ซึ่งพลังงานดังกล่าวได้มาจากอาหารที่รับประทานเข้าไป หากได้รับอาหารไม่เพียงพอ ก็จะเป็นโรคขาดสารอาหาร ร่างกายทรุดโทรม สุขภาพอ่อนแอ ไม่มีแรงทำงาน

2. เสริมสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ร่างกาย ร่างกายของคนเรามีการเจริญเติบโตอยู่ตลอดเวลา ส่วนประกอบของร่างกาย เช่น กระดูก กล้ามเนื้อ เส้นผม เป็นต้น จะเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ ถ้าได้รับประทานอาหารที่ถูกส่วน ครบถ้วนเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย

3. ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย ร่างกายเมื่อถูกใช้ไปนาน ๆ ก็ต้องมีเซลล์ที่ตายไป หรือบางส่วนสึกหรอ บกพร่องไปตามธรรมชาติ ร่างกายต้องได้รับอาหารเพื่อนำไปซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอให้สมบูรณ์แข็งแรงและใช้งานได้ดีดังเดิม

4. ช่วยให้ร่างกายมีภูมิต้านทานโรค การมีสุขภาพดีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เบียดเบียนเป็นลาภอันประเสริฐที่สุด สุขภาพดีคือการไม่มีโรคภัยต่าง ๆ ร่างกายที่ได้รับอาหารเพียงพอจะสร้างภูมิคุ้มกันโรคขึ้นมาต่อต้านเชื้อโรค หรือสิ่งแปลกปลอมต่าง ๆ ที่จะเข้ามาทำอันตรายแก่ร่างกาย เมื่อมีอาการเจ็บป่วยก็จะหายป่วยได้อย่างรวดเร็ว ต่างจากผู้ที่มีร่างกายอ่อนแอ มักจะป่วยบ่อย และหายช้า

5. ช่วยให้ร่างกายทำงานได้ตามปกติ อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ตา จมูก ตับ หัวใจ ปอด จะต้องได้รับพลังงานจากอาหารในปริมาณที่พอเหมาะ จึงจะทำให้การทำงานของอวัยวะทุกส่วนดำเนินไปตามปกติ เพราะหากมีอวัยวะส่วนใดผิดปกติ ร่างกายก็จะเจ็บป่วยไม่แข็งแรง และติดเชื้อมาก ๆ ได้ง่ายขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2551, หน้า 1) กล่าวว่า โภชนาการและอาหารมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและพัฒนาการของสมองตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์ มารดาตลอดจนหลังคลอด และการดำรงชีวิตต่อมาตลอดช่วงอายุขัยในวัยเด็ก หากภาวะโภชนาการบกพร่องจะนำไปสู่การชะงักงันของการเจริญเติบโต ร่างกายแคระแกรน ภูมิคุ้มกันบกพร่อง ทำให้เจ็บป่วยบ่อย หากเด็กได้รับสารอาหารไม่เพียงพอจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดคุณภาพ ที่สำคัญยิ่งคือมีผลกระทบต่อสติปัญญาและความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการของเด็ก จะส่งเสริมให้เด็กมีการเจริญเติบโตตามวัยได้

สรุปได้ว่า ช่วงทองของชีวิตเด็กอายุ 1-5 หรือที่เรียกว่าอยู่ในช่วงก่อนวัยเรียน ถือเป็นช่วงทองของชีวิตเพราะเป็นวัยของการปูพื้นฐานของการเจริญเติบโตพัฒนาการของร่างกายและสติปัญญาการเจริญเติบโตเป็นช่วงนี้ส่งผลให้เด็กมีร่างกายเจริญเติบโตมีความ

เฉลี่ยฉลาดและมีพัฒนาการการเรียนรู้ที่เต็มศักยภาพเด็กที่ได้รับอาหารไม่เพียงพอจะทำให้เจริญเติบโตล่าช้าร่างกายแคระแกร็นภูมิคุ้มกันต้านทานโรคต่ำเจ็บป่วยได้ง่ายและสมองพัฒนาช้าส่งผลให้สติปัญญาและศักยภาพในการเรียนรู้ต่ำกว่าเด็กปกติทั่วไปหากสมองไม่ได้รับการส่งเสริมในการเจริญเติบโตในช่วงนี้จะเป็นการยากในการแก้ไขภายหลัง

5.3 ขอบข่ายของโภชนาการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2536, หน้า 145) ได้ระบุถึงการ จัดอาหารสำหรับเด็กปฐมวัยดังนี้ 1) จัดอาหารให้มีคุณค่า ได้สารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ ในแต่ละ มื้อ 2) จัดอาหารให้น่ารับประทาน สลับเปลี่ยนหมุนเวียนไม่จำเจ 3) ลักษณะของอาหารต้อง เหมาะสมกับวัยอายุต่างๆ เด็กเล็กจัดอาหารต้มเปื่อย รสอ่อน 4) ฝึกให้รับประทานอาหารหลัก วันละ 3 มื้อ ส่วนอาหารเสริมจัดเป็นอาหารว่าง 5) ฝึกให้ดื่มนมเป็นประจำ อย่างน้อยวันละ 1 – 2 แก้ว 6) ฝึกให้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ได้หลายๆ ชนิด เช่น ผัก 7) ใช้วิธีชวน รับประทานด้วยการชมเชย แทนการบังคับหรือวางกฎเกณฑ์เข้มงวดในการรับประทาน 8) ฝึก มารยาทในการรับประทาน โดยพ่อแม่ ครู เป็นแบบอย่างที่ดีเด็กจะคอยสังเกตจากผู้ใหญ่ 9) ให้ อิสระในการรับประทาน เพราะเด็กวัยนี้ต้องการอิสระอยากทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

สุภาพร เทพยสุวรรณ (2540, หน้า 53 – 55) ได้กล่าวถึง การจัดบริการด้าน โภชนาการ สำหรับเด็กปฐมวัยไว้ 15 ประการ ดังนี้ 1) จัดบริการอาหารที่มีคุณค่าตามหลัก โภชนาการอย่างสม่ำเสมอ 2) ตรวจสอบความสะอาดของอาหารก่อนนำมาปรุงทุกครั้ง และ จัดเก็บอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล 3) จัดบริการน้ำดื่มน้ำใช้แยกกันชัดเจน 4) มีโภชนาการ ประจำโรงเรียนที่ควบคุมการประกอบอาหารสำหรับเด็ก 5) ครูสอนและสร้างนิสัยให้นักเรียนล้าง มือทุกครั้งหลังจากใช้ห้องน้ำหลังจากส่งนมูก และก่อนรับประทานอาหาร 6) มีภาชนะอุปกรณ์ เครื่องใช้ในการใส่อาหารและปรุงอาหารที่สะอาดและตรวจสอบดูแลอยู่เสมอ 7) อุปกรณ์ในการ ปรุงอาหารมีสภาพที่ดี ไม่ชำรุด มีการแยกประเภทการใช้ชัดเจน 8) ตู้เก็บภาชนะสามารถ ป้องกันแมลงหรือสัตว์นำโรคได้ดี 9) สภาพโรงอาหารและโรงครัว ตั้งอยู่ห่างไกลแห่งปฏิภูมิ น้ำ โสโครกแหล่งเพาะพันธุ์แมลงสัตว์นำ โรคมีระบบการควบคุมป้องกันสัตว์นำโรค 10) ระบบวาง ระบายน้ำเสียไม่มีน้ำขังหรือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงมีการระบายน้ำที่คล่องดี 11) อ่างล้างมือมี จำนวนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน ทำด้วยวัสดุที่ทำความสะอาดง่าย 12) โต๊ะรับประทานอาหาร เก้าอี้ มีความมั่นคง แข็งแรง ทำด้วยวัสดุพื้นเรียบ ที่ทำความสะอาดง่าย 13) มีการกำจัดเศษ อาหารและขยะอื่นๆ แยกประเภทขยะ และใช้ถังขยะที่มีสภาพที่ดี ไม่แตกร้าว มีฝาปิดมิดชิด และ มีจำนวนเพียงพอกับขยะ 14) ผู้ปรุงอาหารแต่งกายสะอาด เรียบร้อย มีผ้ากันเปื้อนหรือหมวก และเน็ตคลุมผม และ 15) ก่อนปรุงอาหาร ผู้ปรุงต้องล้างมือให้สะอาดทุกครั้ง

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 24 – 26) ได้กล่าวถึง ด้านโภชนาการว่า อาหารที่เด็กได้ต้องสมดุลทั้งคาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน วิตามิน และแร่ธาตุ มีปริมาณเพียงพอกับกลไกการทำงานของร่างกาย การเจริญเติบโต กิจกรรมทางกายและพัฒนาตามวัย

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี (2556, หน้า 2) กล่าวว่า โรงเรียนต้องมีการเฝ้าระวังปัญหาโภชนาการ ประเมินภาวะการเจริญเติบโต โดยการชั่งน้ำหนักควรชั่งอย่างน้อย เทอมละครั้ง ในเวลาเดียวกัน เพื่อให้ได้ผลที่ใกล้เคียงและแน่นอนมากที่สุดประเมินภาวะโลหิตจาง โดยการตรวจร่างกายอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง ตรวจภาวะขาดสารไอโอดีนโดยวิธีคลำคออย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง เพื่อสังเกต และวัดความเจริญ ความสมบูรณ์ของร่างกายเด็กนักเรียนว่าเป็นไปตามปกติหรือไม่ รวมทั้งค้นหาสาเหตุความผิดปกติ และดำเนินการแก้ไข หากพบว่ามี ความผิดปกติต้องแก้ไข เช่น หากพบภาวะโลหิตจาง นักเรียนต้องได้รับยาเม็ดเสริมธาตุเหล็ก 1 เม็ด (60 มิลลิกรัม) ต่อสัปดาห์ นอกจากนี้โรงเรียนต้องมีการดำเนินงานสุขาภิบาลอาหาร ในโรงเรียน 6 ประการ ดังนี้ 1) สถานที่รับประทานอาหารและบริเวณทั่วไป 2) บริเวณที่เตรียมปรุงอาหาร 3) ภาชนะและอุปกรณ์ 4) การรวบรวมขยะและสิ่งโสโครก 5) ห้องน้ำ ห้องส้วม และ 6) ผู้ปรุง ผู้เสิร์ฟ

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p.266) กล่าวว่า อาหารที่เด็กได้รับประทานมีผลต่อสุขภาพของเด็ก ทางโรงเรียนจึงควรจัดให้เด็กได้รับประทานอาหารต่าง ๆ ให้ครบทั้ง 5 หมู่ และอยู่ในอัตราส่วนที่เหมาะสม ควรให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองเกี่ยวกับความสำคัญ of โภชนาการต่อพัฒนาการทางด้านร่างกายและสุขภาพของเด็ก ควรมีบันทึกรายการอาหารในแต่ละวันเพื่อแจ้งให้พ่อแม่ผู้ปกครองรับทราบ สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ครูจำ เป็นต้องให้การดูแลเอาใจใส่คือ ในระหว่างการรับประทานอาหาร ครูจำ เป็นต้องสร้างบรรยากาศให้การรับประทานอาหารของเด็กดำเนินไปด้วยดีส่งเสริมให้เด็กได้พูดคุย สนทนา และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ขณะรับประทานอาหารไม่ควรเร่งหรือบังคับเด็กมากเกินไป

สรุปได้ว่า โภชนาการ หมายถึง การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาหารและสุขภาพของร่างกายในปริมาณเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย การได้รับอาหารอย่างครบถ้วน และเหมาะสม เพื่อสุขภาพที่ดี ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้ 1) จัดอาหารที่มีคุณค่าต่อ นักเรียน ได้สารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ ในแต่ละมื้อ 2) ตรวจสอบความสะอาดของอาหารก่อนนำมาปรุงทุกครั้งและจัดเก็บอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล 3) จัดภาชนะอุปกรณ์ เครื่องใช้ในการใส่อาหารและปรุงอาหารที่สะอาดและตรวจสอบดูแลอยู่เสมอ 4) จัดอุปกรณ์ปรุงอาหารมีสภาพที่ดี ไม่ชำรุด มีการแยกประเภทการใช้ชัดเจน 5) จัดทำสถิติน้ำหนักและส่วนสูงของนักเรียนอย่างเป็นปัจจุบัน 6) จัดระบบอากาศ และมีแสงสว่างในโรงอาหารอย่างเหมาะสม 7) จัดเตรียมที่นั่งรับประทานอาหารเหมาะสมและเพียงพอ และ 8) มีอ่างสำหรับล้างภาชนะพร้อมที่คว่ำอย่างเพียงพอ สะอาด ถูกสุขลักษณะ

6. การปฐมพยาบาลเบื้องต้น

6.1 ความหมายของการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

นงนุช ตันติธรรม (2542, หน้า 8) กล่าวว่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ป่วยหรือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ ณ สถานที่เกิดเหตุ โดยใช้ อุปกรณ์เท่าที่จะหาได้ในขณะนั้น นำมาใช้ในการรักษาเบื้องต้น ควรทำการปฐมพยาบาลให้เร็วที่สุดหลังเกิดเหตุโดยอาจทำได้ในทันที หรือระหว่างการนำผู้ป่วยหรือผู้บาดเจ็บไปยังโรงพยาบาลหรือสถานที่รักษาพยาบาลอื่นๆ เพื่อช่วยบรรเทาอาการเจ็บป่วย หรืออาการบาดเจ็บนั้นๆ ก่อนที่ผู้ป่วยหรือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจะได้รับการดูแลรักษาจากบุคลากรทางการแพทย์ หรือถูกนำส่งไปยังโรงพยาบาล

นันทา เล็กสวัสดิ์ (2545, หน้า 1) กล่าวว่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง เป็นการช่วยเหลือแรกสุดเพื่อให้คนได้รับอุบัติเหตุปลอดภัยโดยมีข้อควรคำนึงถึงดังนี้ 1. เพื่อป้องกันอันตราย 2. เพื่อช่วยชีวิต 3. เพื่อลดความเจ็บปวด และ 4. ส่งโรงพยาบาล

กัลยา เตชาเสถียร (2550, หน้า 1) กล่าวว่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น แก่ผู้ที่ได้รับอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยกะทันหันโดยใช้ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่พอจะหาได้ในบริเวณนั้น เพื่อช่วยบรรเทาอาการของผู้ป่วยและช่วยให้ผู้ป่วยได้รับอันตรายน้อยลง ก่อนที่จะนำส่งโรงพยาบาลเพื่อให้แพทย์ทำการรักษาพยาบาลต่อไป

แสงหล้า พลนอก (2556, หน้า 1) กล่าวว่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง การให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้บาดเจ็บ ณ สถานที่เกิดเหตุ โดยใช้ อุปกรณ์เท่าที่จะหาได้ในขณะนั้น ก่อนที่ผู้บาดเจ็บจะได้รับการดูแลรักษาจากบุคลากรทางการแพทย์ หรือส่งต่อไปยังโรงพยาบาล

อาทिया วงศาพาน (2556, หน้า 2) กล่าวว่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง การให้การช่วยเหลือต่อผู้บาดเจ็บ หรือผู้ป่วย ณ สถานที่เกิดเหตุ โดยใช้ อุปกรณ์เท่าที่หาได้ในขณะนั้น ก่อนที่ผู้บาดเจ็บจะได้รับการดูแลจากบุคลากรทางการแพทย์

โกลด์เบอร์เกอร์ (Goldberger, 1990, p.214) กล่าวว่า การปฐมพยาบาล หมายถึง การปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือ หรือการรักษาพยาบาลในขั้นแรกแก่ผู้ที่ได้รับอุบัติเหตุหรือผู้ป่วยโดยปัจจุบันทันด่วนก่อนที่ผู้ป่วยจะได้รับการรักษาพยาบาลจากแพทย์ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยพ้นจากอันตรายหรือลดอันตรายให้น้อยลงก่อนที่แพทย์จะรักษาในขั้นต่อไป

สรุปได้ว่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง การช่วยเหลือเบื้องต้น ให้แก่เด็กที่ได้รับบาดเจ็บจากการประสบอุบัติเหตุ ณ จุดที่เกิดเหตุ โดยใช้ อุปกรณ์เท่าที่หาได้ขณะนั้น ก่อนที่แพทย์จะมาถึงหรือก่อนนำเด็กส่งโรงพยาบาล

6.2 ความสำคัญของการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

นันทา เล็กสวัสดิ์ (2545, หน้า 1) กล่าวถึงความสำคัญของการปฐมพยาบาล ในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลแพทย์หรือโรงพยาบาล การรู้เรื่องการปฐมพยาบาลมีความจำเป็นมาก อุบัติภัยและการเจ็บป่วยอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ถ้าผู้ป่วยได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกวิธีในระยะแรก จะช่วยลดการเสียชีวิตหรือความพิการทุพพลภาพของผู้ป่วยลงได้ นอกจากนี้ยังช่วยป้องกันโรคแทรกซ้อนที่อาจเกิดตามมาได้ และยังเป็น การเตรียมผู้ป่วยก่อนถึงมือแพทย์อีกด้วย ดังนั้นเราควรเรียนรู้วิธีการปฐมพยาบาล และสามารถปฐมพยาบาลได้อย่างถูกวิธีเพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นด้วย

ปัทมตา ภริตาธรรม (2552, หน้า 19) กล่าวถึงความสำคัญของการปฐมพยาบาลเบื้องต้นของเด็กปฐมวัยมี 6 ประการดังนี้ 1. ลดอาการบาดเจ็บให้น้อยลง 2. ป้องกันไม่ให้มีอาการรุนแรงขึ้น 3. ป้องกันความพิการที่อาจจะเกิดขึ้นได้ 4. ช่วยให้การรักษาพยาบาลหายเร็วขึ้น 5. ช่วยชีวิตเด็กที่ประสบอุบัติเหตุที่ร้ายแรง

แสงหล้า พลนอก (2556, ย่อหน้า 2) กล่าวถึงความสำคัญของการปฐมพยาบาลเบื้องต้นมี 4 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อช่วยชีวิต 2) เพื่อเป็นการลดความรุนแรงของการบาดเจ็บหรือการเจ็บป่วย 3) เพื่อทำให้บรรเทาความเจ็บปวดทรมาน และช่วยให้กลับสู่สภาพเดิมโดยเร็ว และ 4) เพื่อป้องกันความพิการที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังการปฐมพยาบาลแบบต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การปฐมพยาบาลของเด็กปฐมวัยมีความสำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีความรู้ และความเข้าใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเด็กก่อนปฐมวัยหรือก่อนวัยเรียนเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมไม่อยู่เฉย สน อยากรู้ อยากลอง ไม่มีความระมัดระวัง ไม่รู้จักการป้องกันตนเอง จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย และบ่อยครั้ง การรักษาพยาบาลเบื้องต้นให้เด็กปฐมวัยพึงเป็นการรักษาขั้นต้นเพื่อทุเรอาการเจ็บปวดก่อนส่งถึงมือแพทย์เป็นขั้นขั้นตอนต่อไป

6.3 ขอบข่ายของการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2540, หน้า 36 – 38) กล่าวว่า เด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ขวบ เป็นวัยแห่งการเจริญเติบโต การเรียนรู้ และพัฒนาการ แต่มีความจำเป็นในแง่ของความคิด เด็กปฐมวัยจะเข้าใจและรู้เฉพาะในสิ่งที่อยู่ตรงหน้า ไม่สามารถประเมิน ไม่สามารถจำแนก หรือไม่สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างของสิ่งใดๆ ได้ จึงเป็นสาเหตุของการเกิดอันตรายต่างๆ ได้ ความปลอดภัยทางด้านกายภาพ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ซึ่งรวมทั้งความปลอดภัยจากยวดยานพาหนะ อันตรายจากสิ่งแวดล้อม เช่น รั้วบริเวณสนามที่เด็กเล่นต้องแข็งแรงเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กต้องมีขนาดเหมาะสมกับเด็ก ไม่ว่าจะเป็นอย่างล้างมือ หรือส้วม หรือบริเวณที่เด็กจะไปเล่น หรือทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ควรมีความปลอดภัย สะอาด โปร่งสบายและอากาศถ่ายเทได้คืออุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย จำแนกไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. อุบัติเหตุในบ้าน ผู้ปกครองต้องเข้าใจถึงความจำเป็นในการจัดบ้าน คือ บ้านที่เด็กสามารถทำกิจกรรมได้อย่างเป็นอิสระ แต่ไม่ใช่เป็นการสร้างห้องสี่เหลี่ยมสำหรับจำกัดที่เล่นของเด็กที่สะดวกต่อการดูแล ซึ่งการกระทำเช่นนั้นไม่เป็นการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่เด็ก เพราะความจำกัดของสถานที่เล่นเป็นการจำกัดพัฒนาการตามวัย ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคมของเด็ก สิ่งที่ยังกระทำเพื่อป้องกันอันตรายในบ้านสำหรับเด็ก คือ 1.1) จัดวางสิ่งของในบ้านให้เป็นระเบียบ เครื่องเรือนต้องมีความมั่นคง เมื่อเด็กปีนป่ายซุกซนไม่ล้มง่าย หรือเป็นอันตรายแก่เด็ก ส่วนสารเคมีและยาอันตรายต้องจัดวางให้พ้นมือที่เด็กจะเอื้อมถึง 1.2) พื้นบ้านต้องไม่ลื่น จะเป็นเหตุให้เด็กหกล้ม 1.3) ห้องนอน ห้องน้ำ ต้องมีที่กั้น ที่จับให้เด็กปลอดภัยเตียงนอนมีที่กั้นเด็กตกเตียง โถส้วมเหมาะสำหรับเด็กที่จะใช้ขับถ่ายด้วยตนเอง หรือมีผู้ดูแล 1.4) สนามหรือสวนบริเวณบ้านที่เด็กสามารถวิ่งเข้าไปเล่นได้ไม่ควรปลูกต้นไม้ที่เป็นอันตรายสำหรับเด็ก เช่น ต้นไม้มีหนาม ต้นไม้ใบแหลม เพราะเด็กอาจเข้าไปเล่น ไปเดิน หรือไปสัมผัส แล้วเป็นอันตรายแก่เด็ก

2. อุบัติเหตุในโรงเรียน เด็กอายุตั้งแต่ 2 ขวบไปถึง 6 ขวบ เป็นวัยที่ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ครูและผู้ปกครองควรได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับเด็กอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะช่วยให้ครูดูแลความปลอดภัยของเด็กได้ง่ายขึ้น เช่น เด็กบางคนชอบเล่นซ่อนหา เด็กบางคนโมโหง่าย ชอบตีชอบทำร้ายเมื่อถูกเพื่อนขัดใจ ครูต้องสามารถจำแนกลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของเด็กในความดูแลของครูได้ เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการ และการเรียนรู้ไม่เท่ากัน และการเลี้ยงดูจากที่บ้าน ความใกล้ชิดของครูจะช่วยเหลือเด็กได้ เมื่อเด็กต้องการการดูแลความปลอดภัยให้กับเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งสำคัญที่สถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่จะต้องดูแลอย่างใกล้ชิด และสถานศึกษาควรจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีให้ปลอดภัย ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่เด็ก

สุภาพร เทพยสุวรรณ (2540, หน้า 131 – 132) ได้กำหนดมาตรฐานในการดูแลความปลอดภัยในอาคารเรียน ในห้องเรียน ในบริเวณสนามไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) มีมาตรการดูแลความปลอดภัยในอาคารเรียนโดยมีสัญญาณเตือนภัย มีเครื่องหมายแสดงช่องทางเดิน หรือการปฏิบัติเมื่อมีอุบัติเหตุ มีมาตรการป้องกันอุบัติเหตุในอาคารเรียนอย่างชัดเจน 2) มีผู้ดูแลรับผิดชอบเรื่องความปลอดภัยของอาคาร และมีการสำรวจตรวจตราความเป็นระเบียบเรียบร้อยของอาคารเป็นประจำทุกวัน และ 3) มีอุปกรณ์เกี่ยวกับความปลอดภัยในห้องเรียน มีการดูแลรักษาอุปกรณ์ความปลอดภัยให้คงสภาพดีอยู่เสมอ มีการรักษาความสะอาดของห้องเรียนเป็นประจำไม่มีสิ่งกีดขวาง มีการตรวจสอบการทำงานของผู้รับผิดชอบอยู่เสมอ งานบริการด้านสุขอนามัยเป็นงานหนึ่งซึ่งสถานศึกษาปฐมวัยต้องจัดบริการให้เด็ก เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพดี เจริญเติบโต และพัฒนาอย่างเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ (2543, หน้า 13-14) ได้เสนอแนวปฏิบัติในการดูแลความปลอดภัยแก่เด็กไว้ 7 ประการ ดังนี้ 1) ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงของเด็กและเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยให้ทราบอัตราการเจริญเติบโตของเด็ก และสามารถให้ความช่วยเหลือเมื่อเด็กเกิดปัญหาสุขภาพได้ทันที่ 2) ดูแลและรักษาความสะอาดร่างกายของเด็กอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ 2.1) อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง ในเวลาเช้าและเย็น ฟอกสบู่ทุกส่วนของร่างกาย และล้างด้วยน้ำสะอาด และเช็ดตัวให้แห้ง 2.2) สระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 – 2 ครั้ง ด้วยยาสระผม แล้วล้างให้สะอาด เช็ดให้แห้งด้วยผ้าสะอาด 2.3) ตัดเล็บมือและเล็บเท้าให้สะอาดอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นแหล่งสะสมของเชื้อโรค 2.4) ล้างมือ และล้างเท้าให้สะอาดอยู่เสมอ โดยเฉพาะบริเวณง่ามมือ ง่ามเท้า และเช็ดให้แห้ง 2.5) ตรวจสอบและรักษาความสะอาดของฟัน ควรนำเด็กไปตรวจฟันทุก ๆ 6 เดือน เพื่อป้องกันฟันผุ 3) ป้องกันเด็กจากโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่างๆ 4) รักษาพยาบาลเมื่อเด็กเจ็บป่วย หรือได้รับบาดเจ็บอย่างถูกวิธี 5) จัดให้เด็กพักผ่อนอย่างเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกายรวมทั้งให้เด็กพักผ่อนด้วยวิธีการอื่นๆ เช่น การฟังเพลง การอ่านหนังสือ การฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ในรายการที่เหมาะสมกับเด็กในเวลาที่เหมาะสมพอควร 6) ให้ออกกำลังกาย เล่น ออกกำลังกาย เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์ พร้อมทั้งจัดอุปกรณ์การเล่นที่เหมาะสม เช่น ลูกบอล ตุ๊กตา ห่วงยาง และ 7) จัดหาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่จำเป็นให้แก่เด็กอย่างเพียงพอ และเหมาะสมกับฤดูกาล ตลอดจนดูแลรักษาให้สะอาดเรียบร้อย

นันทา เล็กสวัสดิ์ (2545, หน้า 3-5) กล่าวว่า การดำเนินการเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและการปฐมพยาบาลในโรงเรียนประกอบด้วยหลักการ 9 ประการ ดังนี้

1. การสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียน การสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียน จะช่วยลดความสูญเสียทรัพย์สินและส่งเสริมความปลอดภัย ทำให้สมาชิกทุกคน ในโรงเรียนจะต้องร่วมมือกัน และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแล เอาใจใส่ สังเกต ตรวจสอบ เพื่อความปลอดภัย ซึ่งในการสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียนนั้น ประกอบด้วย การสำรวจด้านสิ่งแวดล้อม การสำรวจด้านบริการความปลอดภัย การสำรวจเรื่องการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา วิธีการสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียน อาจกระทำได้โดยการสังเกตพฤติกรรม การตรวจสอบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การตรวจสอบสภาพของสิ่งของ การตรวจสอบ สอดส่องการนำวัตถุ หรือสิ่งของที่อาจก่อให้เกิดอันตรายเข้ามาในโรงเรียน การสอบถามโดยใช้แบบสอบถาม

2. การรายงานอุบัติเหตุในโรงเรียน การรายงานอุบัติเหตุในโรงเรียน เพื่อทราบข้อมูลการเกิดอุบัติเหตุ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุได้ โดยถือเป็นความรับผิดชอบของทุกคนในโรงเรียน รายงานทันทีหรือไม่เกิน 24 ชั่วโมง บันทึกลงในแบบรายงาน

อุบัติเหตุ จัดรวบรวมรายงานเป็นแบบรายเดือนหรือรายเทอม และเก็บไว้ที่คณะกรรมการความปลอดภัย ประจำโรงเรียน จัดทำสรุปรายงานและแจ้งให้นักเรียนทุกคนทราบ

3. การแนะแนวสวัสดิภาพ เป็นการให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษาทางด้านความปลอดภัย เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ รู้จักระมัดระวัง เรื่องอุบัติเหตุ ปฏิบัติตนได้อย่างปลอดภัย และมีสวัสดิกันสยที่ดีในการป้องกันอุบัติเหตุ ซึ่งจะช่วยป้องกัน และลดปัญหา อุบัติเหตุลงได้ โดยทั่วไป ผู้แนะแนวสวัสดิภาพอาจได้แก่ครูประจำชั้น ครูสุขศึกษา

4. การจัดทำประกันอุบัติเหตุ เป็นการคุ้มครองเรื่องความปลอดภัย เมื่อประสบอุบัติเหตุขึ้น จะมีสิทธิได้รับค่าชดเชยความสูญเสีย หรือการบาดเจ็บที่เกิดขึ้น ตามปกติ โรงเรียนควรจัดทำประกันอุบัติเหตุให้กับทุกคนในโรงเรียน ซึ่งเป็นลักษณะ การประกันหมู่หรือกลุ่ม

5. การจัดบริการเครื่องอำนวยความสะดวก เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดบริการให้ทุกคนในโรงเรียนต้องมีความปลอดภัย ได้แก่ บริการน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดทำทางระบายน้ำ การจัดระบบไฟฟ้าที่ปลอดภัย

6. การบริการความปลอดภัยในการเดินทางไป-กลับโรงเรียน การจัดบริการความปลอดภัยในการเดินทางไป-กลับโรงเรียน ควรพิจารณา คือ 6.1) การจัดบริการเรื่องการเดินทางไป-กลับโรงเรียน สามารถดำเนินการได้ดังนี้ จัดทำเส้นทางเดินทาง ที่ปลอดภัยที่สุด การใช้ธงนำกลุ่มนักเรียน การใช้ธงข้ามถนน และ 6.2) การจัดบริการเรื่องการใช้รถเดินทางไป-กลับโรงเรียน

7. การจัดบริการฝึกซ้อมเพื่อความปลอดภัย จัดบริการฝึกซ้อมการหนีไฟ การฝึกปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุภัยธรรมชาติ

8. การบริการปฐมพยาบาลเมื่อเกิดอุบัติเหตุและอันตรายในโรงเรียน ควรให้การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น ก่อนการนำส่งแพทย์ หรือโรงพยาบาล ดังนั้นโรงเรียนควรจัดบริการการปฐมพยาบาล โดยจัดให้มีห้องพยาบาลและครูประจำห้องพยาบาล มีอุปกรณ์การปฐมพยาบาล และยาชนิดต่างๆ พร้อมให้บริการทุกเมื่อ มีระเบียบการใช้ห้องพยาบาลแจ้งให้ทุกคน ทราบอย่างชัดเจน

9. การจัดสารวัตรนักเรียน ด้านความปลอดภัยหรืออาสาสมัครสวัสดิภาพจัดให้มีสารวัตรนักเรียนด้านความปลอดภัย (school safety patrols) หรืออาสาสมัครสวัสดิภาพ (safety volunteers) เพื่อให้นักเรียนได้รับความปลอดภัยและมีบทบาทในการบริการความปลอดภัยให้แก่ ทุกคนในโรงเรียน

ปัทมดา ภริตาธรรม (2552, หน้า 19) กล่าวว่า ผู้ปฐมพยาบาลมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้บาดเจ็บหรือผู้ป่วยฉุกเฉินเท่านั้น จะหมดหน้าที่เมื่อผู้บาดเจ็บปลอดภัยหรือได้รับ

การรักษาจากแพทย์หรือสถานพยาบาลแล้ว ขอบเขตหน้าที่ของผู้ปฐมพยาบาลมี 2 ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

1. วิเคราะห์สาเหตุและความรุนแรงของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการช่วยเหลือได้ถูกต้อง มีขั้นตอนดังนี้ 1.1) ชักประวัติของอุบัติเหตุ จากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือผู้บาดเจ็บที่รู้สึกตัวดี 1.2) ชักถามอาการผิดปกติหลังได้รับอุบัติเหตุ เช่น ปวดศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดมากที่บริเวณใด และ 1.3) ตรวจร่างกายผู้บาดเจ็บทุกครั้งก่อนให้การปฐมพยาบาล โดยตรวจตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า เพื่อค้นหาสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้น เช่น อาการบวม บาดแผล กระดูกหัก

2. ช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ โดยช่วยเป็นลำดับขั้นดังนี้ 2.1 ถ้าผู้บาดเจ็บอยู่ในบริเวณที่มีอันตรายต้องเคลื่อนย้ายออกมาก่อน 2.2) ช่วยชีวิต โดยจะตรวจดูลักษณะการหายใจ ว่ามีการอุดตันของทางเดินหายใจหรือไม่ หัวใจหยุดเต้นหรือไม่ ถ้ามีก็ให้รีบช่วยกู้ชีวิตซึ่งจะกล่าวในตอนต่อไป และ 2.3) ช่วยมิให้เกิดอันตรายมากขึ้น ถ้ามีกระดูกหักต้องเข้าเฝือกก่อน เพื่อมิให้มีการฉีกขาดของเนื้อเยื่อมากขึ้น ถ้ามีบาดแผลต้องคลุมด้วยผ้าสะอาด เพื่อมิให้ฝุ่นละอองเข้าไปทำให้ติดเชื้อ ในรายที่สงสัยว่ามีการหักของกระดูกสันหลัง ต้องให้อยู่นิ่งที่สุด และถ้าจะต้องเคลื่อนย้ายจะต้องให้แนวกระดูกสันหลังตรง โดยนอนราบบนพื้นไม้แข็ง มีหมอนหรือผ้าประคองศีรษะมิให้เคลื่อนไหว ให้คำปลอบโยนผู้บาดเจ็บ ให้กำลังใจ อยู่กับผู้บาดเจ็บตลอดเวลา พลิกตัว หรือ จับต้องด้วยความอ่อนโยนและระมัดระวัง ไม่ละทิ้งผู้บาดเจ็บอาจต้องหาผู้อื่นมาอยู่ด้วยถ้าจำเป็นผู้ทำการปฐมพยาบาลจะต้องควบคุมสติของตนเองให้ได้ อย่าตื่นเต้น ตกใจต่อเหตุการณ์ที่ได้พบเห็น และต้องตรวจดูอาการของผู้ป่วยเสียก่อนว่าได้รับอันตรายอะไรบ้าง ซึ่งเราจะสามารถทราบอาการของผู้ป่วย โดยการสอบถามจากตัวผู้ป่วย สอบถามจากผู้เห็นเหตุการณ์ สังเกตจากสิ่งแวดล้อมสังเกตจากอาการของผู้ป่วย ด้านความปลอดภัย

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p. 266) กล่าวว่า ขอบข่ายของการบริการด้านความปลอดภัย ตลอดจนแนวดำเนินงานบริการด้านความปลอดภัย ในสถานศึกษาปฐมวัยไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การบริการความปลอดภัยระหว่างเดินทาง ซึ่งครอบคลุมถึงความปลอดภัยในเรื่องการข้ามถนน การขึ้นลงรถโดยสาร การขึ้นลงรถโรงเรียน ความปลอดภัยขณะทัศนศึกษา

2. การบริการความปลอดภัยภายในสถานศึกษา ความปลอดภัยภายในสถานศึกษา ครอบคลุมถึงความปลอดภัยนอกห้องเรียนและภายในห้องเรียน ความปลอดภัยภายนอกห้องเรียน ครอบคลุมถึงความปลอดภัยที่สถานศึกษาบริการแก่เด็ก เมื่อเด็กอยู่ในสนามเด็กเล่น ห้องอาหาร ห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณสถานศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึงความปลอดภัยในการขึ้นลงบันได ส่วนความปลอดภัยภายในห้องเรียน ครอบคลุมถึงความปลอดภัยในการใช้วัสดุอุปกรณ์ โต๊ะ ม้านั่ง และอุปกรณ์ต่างๆ ที่อยู่ภายในห้องเรียน

3. การบริการความปลอดภัยจากบุคคล ความปลอดภัยจากบุคคลเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ทางสถาบันต้องคำนึงถึง ความปลอดภัยนั้นเป็นความปลอดภัยจากพวกมิจฉาชีพหรือบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง หรือผู้มีสิทธิรับเด็ก หรือในกรณีพ่อแม่แยกทางกันหรือหย่าขาดกันตามกฎหมาย ซึ่งผู้ปกครองนั้นไม่ยินยอมให้เด็กออกจากสถานศึกษาไปอีกฝ่ายหนึ่งกรณีนี้ สถานศึกษาต้องดูแลความปลอดภัยแก่เด็ก เพราะในบางครั้งการขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ของเด็กต่อหน้าเด็ก ทำให้เด็กหวาดกลัวและสร้างปัญหาทางจิตใจให้แก่เด็ก สถานศึกษาจึงสมควรละเลยในเรื่องนี้

4. การบริการให้ความรู้ด้านสวัสดิศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึงวิธีการดูแลตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย การป้องกันอุบัติเหตุ และการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นให้ปลอดภัยได้ตามวัยขึ้นกับเด็ก เช่น การนอนหลับในรถ การลงจากรถแล้วถูกรถนักเรียนที่ตามมาเฉี่ยวชน

สรุปได้ว่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง การช่วยเหลือเบื้องต้น ให้แก่เด็กที่ได้รับบาดเจ็บจากการประสบอุบัติเหตุ ณ จุดที่เกิดเหตุ โดยใช้อุปกรณ์เท่าที่หาได้ขณะนั้น ก่อนที่แพทย์จะมาถึงหรือก่อนนำเด็กส่งโรงพยาบาล ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้ 1) จัดมาตรการดูแลความปลอดภัยในอาคารเรียน 2) จัดอุปกรณ์เกี่ยวกับความปลอดภัยในห้องเรียน 3) จัดให้มีการปฐมพยาบาลเมื่อเกิดอุบัติเหตุและอันตรายในโรงเรียน 4) จัดให้มีสารวัตรนักเรียนดูแลความปลอดภัย หรือมีอาสาสมัครสวัสดิภาพ เพื่อให้นักเรียนได้รับความปลอดภัยและมีบทบาทในการบริการความปลอดภัยให้แก่ทุกคนในโรงเรียน 5) จัดครูอนามัยที่มีความรู้ประจำโรงเรียน 6) จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้แก่ นักเรียน ครูและผู้ปกครอง และ 7) ส่งต่อนักเรียนที่ได้รับอุบัติเหตุได้อย่างทันท่วงที

7. การป้องกันอัคคีภัย

7.1 ความหมายของอัคคีภัย

กระทรวงมหาดไทย (2540, หน้า 1) กล่าวว่า อัคคีภัย หมายถึง สาธารณภัยประเภทหนึ่งที่เกิดจากไฟ ไฟเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่ทำให้ความร้อน ความร้อนของไฟที่ขาดการควบคุม ดูแล จะทำให้เกิดการติดต่อกลุกลามไฟตามบริเวณที่มีเชื้อเพลิง เกิดการลุกลามต่อเนื่อง หากปล่อยเวลาของการลุกลามให้นานเกินไป จะทำให้เกิดการติดต่อกลุกลามมากยิ่งขึ้น สภาวะของของไฟจะรุนแรงมากขึ้น ถ้าหากการลุกลาม มีเชื้อเพลิงหนุนหรือมีไอของเชื้อเพลิงถูกขับออกมาจากความร้อนแรงก็จะมากยิ่งขึ้น

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2552, หน้า 1) กล่าวว่า การป้องกันอัคคีภัย หมายถึง การดูแลไม่ให้เกิดภัยอันตรายอันเกิดจากไฟ ไฟเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่ทำให้ความร้อนจากความร้อนของไฟที่ขาดการควบคุมดูแล ทำให้เกิดการติดต่อกลุกลามไปตามบริเวณที่มีเชื้อเพลิงเกิดการลุกลามต่อเนื่อง

วิกิพีเดีย (2556, ย่อหน้า 1) กล่าวว่า การป้องกันอัคคีภัย หมายถึง การป้องกันการเกิดภัยอันตรายอันเกิดจากไฟที่ขาดการควบคุมดูแล ทำให้เกิดการติดต่อกลุกลามไปตามบริเวณที่มีเชื้อเพลิงเกิดการลุกไหม้ต่อ เนื่อง สภาวะของไฟจะรุนแรงมากขึ้นถ้าการลุกไหม้ที่มีเชื้อเพลิงหนาแน่น หรือมีไอของเชื้อเพลิงถูกขับออกมา ความร้อนแรงก็จะมากยิ่งขึ้น สร้างความสูญเสียให้ทรัพย์สินและชีวิต

สรุปได้ว่า การป้องกันอัคคีภัย หมายถึง การดำเนินการ การเตรียมการเพื่อไม่ให้เกิดเพลิงไหม้ อันนำมาซึ่งความสูญเสียทรัพย์สินและการได้รับอันตรายทางร่างกายของนักเรียน

7.2 ความสำคัญของการป้องกันอัคคีภัย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2552, หน้า 1) กล่าวว่า การป้องกันอัคคีภัย มีความสำคัญยิ่งในการช่วยลดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งภารกิจเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอัคคีภัยเป็นความรับผิดชอบของทุกภาคส่วนในสังคมที่จะต้องร่วมมือกันทั้งภาครัฐที่มีหน้าที่กำหนดมาตรการ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัย กำกับ ตรวจสอบ ดูแลการปฏิบัติของภาคเอกชน และให้การสนับสนุนการป้องกันอัคคีภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชนที่ควรมีจิตสำนึกและการตระหนักถึงความปลอดภัยในการป้องกันและลดความเสี่ยงจากอัคคีภัยในบ้านเรือนและชุมชน

วิกิพีเดีย (2556, ย่อหน้า 3) กล่าวว่า การป้องกันอัคคีภัยเป็นการลดความสูญเสียทางด้านทรัพย์สินและเกิดความเสียหายแก่อาคารสถานที่อันเนื่องมาจากความร้อน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการป้องกันอัคคีภัย เป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสถานศึกษาปฐมวัย ที่จะต้องมีมาตรการดูแล ป้องกัน การเกิดอัคคีภัย เพื่อลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นมากที่สุด เพราะเด็กปฐมวัยไม่สามารถดูแลและช่วยเหลือตนเองได้

7.3 ขอบข่ายของการป้องกันอัคคีภัย

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2546, หน้า 27) กล่าวถึงการป้องกันและลดความสูญเสียจากอัคคีภัยไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) การจัดระเบียบเรียบร้อยดี หมายถึง การป้องกันการติดต่อกลุกลาม โดยจัดระเบียบในการเก็บรักษา สารสมบัติที่นำจะเกิดอัคคีภัยได้ง่าย ให้ถูกต้องตามลักษณะการเก็บรักษา สารสมบัตินั้น ๆ ทั้งภายในและภายนอกอาคารให้เรียบร้อย โดยไม่สะสมเชื้อเพลิงไว้เกินประมาณที่กำหนด เพราะเมื่อเกิดเพลิงไหม้ย่อมทำให้เกิดการติดต่อกลุกลามขึ้นได้ 2) การตรวจตราซ่อมบำรุงดี หมายถึง การกำจัดสาเหตุในการกระจายตัวของเชื้อเพลิงและความร้อน เช่น การตรวจตราการไหลรั่วของเชื้อเพลิงต่าง ๆ พร้อมทั้งการควบคุมดูแลมิให้เกิดการกระจายตัวของความร้อนของเครื่องทำความร้อน การมีระเบียบวินัยดี หมายถึง การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัย เช่น สถานที่ใดที่ให้มีไว้ซึ่งเครื่องดับเพลิง และ 3) ความร่วมมือที่ดี หมายถึง การศึกษาหาความรู้

ความเข้าใจในการป้องกันและระงับอัคคีภัย โดยการฝึกการใช้อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการดับเพลิง ตลอดจนการฝึกซ้อมในการปฏิบัติตามแผนฉุกเฉินเมื่อเกิดเพลิงไหม้

สมาคมการดับเพลิงและช่วยชีวิต (2547, หน้า 5) กล่าวถึงระบบป้องกันและระงับอัคคีภัย สามารถแยกนิยามได้ 2 ส่วน คือ 1) ส่วนของระบบป้องกันอัคคีภัย หมายถึง อุปกรณ์ที่ป้องกันการเกิดอัคคีภัยหรืออุปกรณ์แจ้งเหตุ เช่น อุปกรณ์ตรวจจับควัน (smoke detector) และ 2) อุปกรณ์ตรวจจับความร้อน (heat detector) อุปกรณ์แจ้งเหตุด้วยมือ (manual call point) อุปกรณ์แจ้งเหตุด้วยแสง (strobe light) และอุปกรณ์แจ้งเหตุด้วยเสียง (bell)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2552, หน้า 3) กำหนดข้อเสนอแนะให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียน ร่วมกันป้องกันและแก้ไขการเกิดอัคคีภัยโดย ร่วมกันวางมาตรการในการป้องกันอัคคีภัยที่อาจเกิดขึ้น เช่น การจัดเวรยามเฝ้าในเวลากลางคืน โดยเฝ้าระวังตามสถานที่จัดเก็บสิ่งของและอุปกรณ์ บ้านพักอาศัย และสถานที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัยในโรงเรียน ดังนี้

1. จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการป้องกันอัคคีภัย รวมทั้งฝึกทักษะให้กับนักเรียนในเรื่องการดับไฟหากเกิดเพลิงไหม้ขึ้น หากพบสิ่งผิดปกติให้รีบแจ้งเบาะแสให้กับหน่วยงานและผู้รับผิดชอบทราบทันที ศึกษาวิธีการหนีไฟและการค้นหาผู้ติดค้างอยู่ในอาคารที่กำลังถูกเพลิงไหม้ ตลอดจนการเคลื่อนย้ายผู้บาดเจ็บ ซึ่งควรมีการฝึกปฏิบัติจริงอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

2. จัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ให้มีระเบียบเรียบร้อย ไม่จัดเก็บวัสดุเชื้อเพลิงและสารเคมีไวไฟไวเกินจำนวนที่ต้อง การใช้และควรจัดเก็บไว้ในที่ที่ห่างไกลจากแหล่งพลังงานความร้อน และพลังงานไฟฟ้า ควรติดตั้งเครื่องดับเพลิงเคมีในโรงเรียนให้มีปริมาณมากพอต่อขนาดของพื้นที่ในการควบคุมเพลิง โดยทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ตำรวจดับเพลิง

3. ตรวจสอบสภาพของสายไฟฟ้า ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิดที่ใช้ภายในอาคารให้มีความปลอดภัย หากพบว่าเกิดการชำรุดควรเปลี่ยนใหม่และต้องดำเนินการแก้ไขให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย

4. วางแผนรับสถานการณ์การเกิดเพลิงไหม้ไว้ล่วงหน้าและตั้งผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ดับเพลิง ผู้ปกครอง นักเรียน และทำการประชาสัมพันธ์แผนงานป้องกันอัคคีภัยกับให้ครูและนักเรียน ทุกคนในโรงเรียนได้รับรู้ เพื่อจะได้ทำงานประสานกันอย่างถูกต้อง และติดตั้งระบบสัญญาณเตือนภัย

5. ให้ความรู้และส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการรักษา ความปลอดภัยของโรงเรียนและสถานที่สำคัญของชุมชน การให้ข้อมูลข่าวสารในการแจ้งเตือนภัย แจ้งเหตุ แจ้งเบาะแส และแจ้งเหตุร้ายหรือสิ่งบอกเหตุที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นการเฝ้าระวังการเกิดอัคคีภัยจากการถูกลอบวางเพลิงได้ เป็นอย่างดี

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2552, หน้า 3-4) กล่าวว่า นอกจากการกำจัดสาเหตุเพลิงไหม้แล้วหลักในการป้องกันและระงับอัคคีภัย ยังคำนึงถึงการป้องกันการติดต่อกุหลามและการลดความสูญเสีย โดยอาศัยหลักเกณฑ์ 4 ประการ ดังนี้

1. การจัดระเบียบเรียบร้อยดี หมายถึง การป้องกันการติดต่อกุหลาม โดยจัดระเบียบในการเก็บรักษา สารสมบัติที่หน้าจะเกิดอัคคีภัยได้ง่ายให้ถูกต้องตามลักษณะการเก็บรักษา สารสมบัตินั้นๆ ทั้งภายในและภายนอกอาคาร ให้เรียบร้อย โดยไม่สะสมเชื้อเพลิงไว้เกินปริมาณที่กำหนด เพราะเมื่อเกิดเพลิงไหม้ย่อมทำให้เกิดการติดต่อกุหลามขึ้นได้

2. การตรวจตราซ่อมบำรุงดี หมายถึง การกำจัดสาเหตุในการกระจายตัวของเชื้อเพลิงและความร้อน โดยการตรวจตราการไหลรั่วของเชื้อเพลิงต่างๆ พร้อมทั้งการควบคุมดูแลมิให้เกิดการกระจายตัวของความร้อนของเครื่องทำความร้อน อุปกรณ์เครื่องยนต์ และอุปกรณ์ไฟฟ้าการตรวจตราซ่อมบำรุงดียังคำนึงถึงการตรวจตราดูแลเครื่องดับเพลิงและอุปกรณ์ในการผจญเพลิงให้พร้อมเสมอที่จะใช้ทำการดับเพลิงเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้

3. การมีระเบียบวินัยดี หมายถึง การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัย เช่น สถานที่ใดที่มีไว้ซึ่งเครื่องดับเพลิง อุปกรณ์ดับเพลิงหรือเส้นทางหนีไฟก็ต้องประพฤติปฏิบัติตามข้อบังคับนั้นๆ รวมทั้งสถานที่ใดที่มีป้ายเขียน ข้อห้ามสูบบุหรี่ ก็ต้องประพฤติปฏิบัติตาม

4. ความร่วมมือที่ดี หมายถึง การศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและระงับอัคคีภัย โดยการฝึกการใช้อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการดับเพลิง ตลอดจนการฝึกซ้อมในการปฏิบัติตามแผนฉุกเฉินเมื่อเกิดเพลิงไหม้ว่าจะปฏิบัติการดับเพลิงอย่างไรและวิธีการแจ้งข่าวเพลิงไหม้ไปที่ใดก่อนตามความสำคัญและถ้าไม่สามารถจะต่อสู้กับไฟได้ จะมีทางใดบ้างเป็นทางหนีไฟ แต่ถ้ามีคนอยู่มาก ก็ควรจะแบ่งแยกหน้าที่ปฏิบัติการเกี่ยวกับเพลิงไหม้ เช่น หน้าที่ของผู้อำนวยการดับเพลิงในสถานที่นั้นๆ จะสั่งการอย่างไร หัวหน้ารักษาความปลอดภัยจะแนะนำบุคคลในสถานที่นั้นให้ช่วยการดับเพลิง เตรียมย้ายเอกสารของมีค่าหรือช่วยชีวิตอย่างไร ผู้ที่ทำหน้าที่ดับเพลิงและเคลื่อนย้ายจะปฏิบัติการอย่างไร พร้อมทั้งผู้ที่มีหน้าที่แจ้งโทรศัพท์ไปตามหมายเลขที่จะให้หน่วยงานต่างๆ มาช่วยเหลือ ควรทำอย่างไร หน้าที่ต่างๆ เหล่านี้ ควรกำหนดไว้ในแผนฉุกเฉินและมีการฝึกซ้อมตามแผน ทั้งนี้ก็เพื่อการปฏิบัติการเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้จะได้ไม่เกิดการสับสนวุ่นวาย ตื่นตกใจ และยังช่วยให้ทุกคนทำหน้าที่ในการควบคุมภาวะอันตรายอันเกิดจากไฟไหม้ได้ด้วย

กอร์ดอน, และวิลเลียมส์ (Gordon, & Williams, 1995, p.266) กล่าวถึงมาตรการป้องกันอัคคีภัยในโรงเรียนไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. ครู และครูเวรให้ความรู้กับนักเรียนเกี่ยวกับ อัคคีภัย ในเรื่องสาเหตุการเกิด อัคคีภัย ความเสียหายอันเกิดจากอัคคีภัย และการป้องกันการเกิดอัคคีภัย อย่างต่อเนื่องในช่วง ฤดูแล้ง

2. จัดให้มีการประกวดคำขวัญเกี่ยวกับการป้องกันอัคคีภัยให้นักเรียนประกวด การเขียนเรียงความเกี่ยวกับอัคคีภัยและการป้องกันอัคคีภัย ในโรงเรียน

3. ให้สถานนักเรียน มีบทบาทในการมีส่วนร่วมการป้องกันอัคคีภัยในโรงเรียน ร่วมกับคณะครูและบุคลากรในโรงเรียน

4. โรงเรียนสำรวจจุดเสี่ยง จุดอันตราย ในโรงเรียน เช่น เศษไม้ ใบบไม้ หญ้าแห้ง รอบ ๆ อาคารเรียน และ รอบบริเวณโรงเรียน รวมทั้งสภาพความเรียบร้อยของระบบไฟฟ้า ในอาคารเรียน บริเวณโรงเรียน ที่อาจทำให้เป็นเหตุให้เกิดอัคคีภัยในโรงเรียน เพื่อขจัดให้จุดเสี่ยง จุดอันตราย นั้นหมดไปจากโรงเรียน

5. กำชับให้ครู และบุคลากร ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ เวร ยามรักษา สถานที่ราชการ เพิ่มความระมัดระวังเป็นพิเศษ ในเรื่องการเกิดอัคคีภัย และ หากเกิด อัคคีภัย ให้รายงานให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบ ทันทที เพื่อการรายงานผู้บังคับบัญชาทราบ เป็นลำดับขั้นต่อไป

6. แจงหมายเลขโทรศัพท์ แจ้งเหตุเพลิงไหม้ ให้ครูและนักเรียนทราบ และติด หมายเลขโทรศัพท์ แจ้งเหตุเพลิงไหม้ ในจุดที่เปิดเผยทั้งในห้องเรียน อาคารเรียน และป้ายนิเทศ ในบริเวณโรงเรียน ให้เพียงพอ เมื่อจำเป็นต้องใช้ ให้สามารถใช้ได้ทันท่วงที

สรุปได้ว่า การป้องกันอัคคีภัย หมายถึง การดำเนินการ การเตรียมการเพื่อ ไม่ให้เกิดเพลิงไหม้ อันนำมาซึ่งความสูญเสียทรัพย์สินและการได้รับอันตรายทางร่างกายของ นักเรียน ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้ 1) จัดเตรียมอุปกรณ์ดับเพลิง เช่น ถังดับเพลิงหรือสัญญาณ เตือนอัคคีภัย อย่างเพียงพอและอยู่ในที่ปลอดภัย และมีทางหนีไฟ 2) อบรมให้ความรู้ในเรื่อง ของการป้องกันอัคคีภัย รวมทั้งฝึกทักษะให้กับนักเรียนในเรื่องการดับไฟหากเกิดเพลิงไหม้ขึ้น 3) ป้องกันอัคคีภัยในช่วงฤดูแล้ง 4) ตรวจสอบสภาพของสายไฟฟ้าตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้ ไฟฟ้าทุกชนิดที่ใช้งานภายในอาคารให้มีความปลอดภัย 5) วางแผนรับสถานการณ์การเกิดเพลิง ใหม้ไว้ล่วงหน้า และ 6) ให้ความรู้และส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการรักษา ความ ปลอดภัยของโรงเรียนและสถานที่สำคัญของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

อุดมศักดิ์ มุณีกานนท์ (2540, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมโรงเรียนแม่จันวิทยาคม จังหวัดเชียงราย ปีการศึกษา 2538-2539 โดย

ประเมินความคิดเห็นก่อนและหลังการดำเนินการพัฒนาตามทัศนะของครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียนในโรงเรียน พบว่า ครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียนเห็นว่า ก่อนการดำเนินงานมีการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง แต่ภายหลังดำเนินงานโครงการแล้วมีการพัฒนาอยู่ในระดับมาก แต่ครูและลูกจ้างประจำเห็นว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับการตกแต่งพื้นที่โรงเรียนได้สวยงามอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับนักเรียนว่า การจัดห้องให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ เรียบร้อย มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวกตกแต่งสวยงาม มีการรักษาความปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ภานุมาศ กิติศรีวรพันธุ์ (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินการจัดกิจกรรมรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการวิจัย พบว่า 1) ครู-อาจารย์โดยส่วนรวม และจำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียนมีการดำเนินการจัดกิจกรรมรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านการบริหารงานสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสภาพแวดล้อม 2) ครูผู้รับผิดชอบงานสภาพแวดล้อม มีระดับการดำเนินการจัดกิจกรรมรักษาสภาพแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน มากกว่าผู้บริหารโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดต่างกันมีระดับการดำเนินการ โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับการดำเนินการ มากกว่าครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดกลาง และครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดเล็ก และครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดกลางมีระดับการดำเนินการ มากกว่าครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดเล็กครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาดต่างกันแต่มีการดำเนินการด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสภาพแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน

สุทธิรัตน์ ศรีเกษม (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารงานอนามัยโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า สภาพการบริหารงานอนามัยโรงเรียนอยู่ในระดับมาก อันดับแรกคือด้านการให้สุขศึกษาในโรงเรียน ด้านการปฐมพยาบาลที่ดี ด้านการรักษาความสะอาด และด้านโภชนาการ 2)เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานอนามัยโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารงานอนามัยและครูอนามัย พบว่า เมื่อพิจารณาในภาพรวมและรายด้านทั้ง 3 ด้าน คือด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ด้านการบริการสุขภาพในโรงเรียน และด้านการให้สุขศึกษาในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3)

การศึกษาปัญหาอุปสรรคการบริหารงานอนามัยโรงเรียน ทั้ง 3 ด้าน พบว่าปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานอนามัยโรงเรียน คือ ขาดการประเมินผลงาน งบประมาณและบุคลากรมีไม่เพียงพอ

สมนึก สุระกุล (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้
1) การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือด้านกายภาพ ด้านการบริหาร และด้านวิชาการ พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และ 2) เปรียบเทียบการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 จำแนกตามตำแหน่งเพศ ประสบการณ์ วุฒิการศึกษา และขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ไมลา อิศระสงคราม (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อของครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อของครูผู้ดูแลเด็กใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กพบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้าน คือ ด้านการร่วมวางแผน ด้านการร่วมดำเนินการ และด้านการร่วมประเมินผล อยู่ในระดับสูง ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาที่ต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อที่พบบ่อยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับปานกลาง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคติดต่อในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อยู่ในระดับสูง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

คีไจ (Kijai, 1987, p.38) ที่ได้ศึกษาคูณลักษณะของสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ บรรยากาศของสถานศึกษา ภาพพจน์ของสถานศึกษา ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสถานศึกษาสูงกว่าปัจจัยด้านอื่น

แมนแกน (Managan, 1990, p. 188) ได้วิจัยเกี่ยวกับผลของการจัดสภาพแวดล้อมห้องเรียนแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมา (traditional) กับห้องเรียนที่จัดแบบไม่เป็นทางการ (informal) โดยจัดออกมาในลักษณะศูนย์การเรียน (learning center) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนในห้องที่จัดสภาพแวดล้อมแบบไม่เป็นทางการ มีความคล่องตัว มีความคิดริเริ่ม และจินตนาการดีกว่านักเรียนที่เรียนในห้องเรียนแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมา

เนวิลล์ (Nawill, 1994, p.198) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนซึ่งมีผลกระทบต่อการเรียนการสอนและพฤติกรรมของนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลกระทบต่อการเรียนและพฤติกรรมของนักเรียนนั้นมีบรรยากาศภายในโรงเรียน จุดมุ่งหมายและหน้าที่การแนะนำของผู้นำ ความคาดหวังทางด้าน

วิชาการและความประพฤติ การว่ากล่าวตักเตือนในด้านความประพฤติของนักเรียนรวมไปถึงผู้ปกครองของนักเรียนด้วย

เดอรัราห์ (Derrah, 1995, p.507-A) ได้วิจัยเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า 1) การสอนสิ่งแวดล้อมจะต้องสอนเกี่ยวกับข้อห้ามด้วย 2) หลักสูตรการศึกษาบางรายวิชาทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จะต้องให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมด้วย 3) การเรียนรู้เรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะให้เกิดการช่วยกันอนุรักษ์คุ้มครองสิ่งแวดล้อม 4) การให้รางวัลการรักษาสภาพแวดล้อมขึ้นอยู่กับโอกาสและสถานที่ และ 5) การให้ความรู้ ผู้ให้ความรู้ต้องแนะนำและเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

มาโลน, และแทรนเตอร์ (Malone, & Tranter, 2003, p.41) ได้ศึกษาเรื่องบรรยากาศสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนต่อการจัดการและการออกแบบของบริเวณโรงเรียน พบว่า ความแตกต่างที่หลากหลายระหว่างโรงเรียน โดยเฉพาะประเภทของการเล่นของนักเรียนและบรรยากาศสภาพแวดล้อม มีผลต่อการเรียนรู้และมีความสัมพันธ์กับคุณภาพทางกายภาพของโรงเรียน และยังพบว่าเกี่ยวข้องกับการใช้และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายนอกห้องเรียนเช่นเดียวกัน

จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาโรงเรียน โดยการส่งเสริมบุคลากรในโรงเรียนให้มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีประสิทธิภาพ เพราะสิ่งแวดล้อมดีเหมาะสมจะนำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของผู้เรียน